

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут економіки

(інститут)

Фінансово-економічний факультет

(факультет)

Кафедра туризму та економіки підприємства

(повна назва)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

(бакалавра, магістра)

студентки Кувавіної Вікторії Євгенівни

(ПІБ)

академічної групи 242М-23з-1

(шифр)

спеціальності 242 Туризм і рекреація

(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Туристична діяльність»

(офіційна назва)

на тему «Сучасні тенденції лікувально-оздоровчого туризму»

(назва за наказом ректора)

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Герасименко Т.В.			
розділів:				
1. Теоретичний	Герасименко Т.В.			
2. Дослідницький	Герасименко Т.В.			
3. Проектний	Герасименко Т.В.			
Рецензент				
Нормоконтролер	Герасименко Т.В.			

Дніпро
2024

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри туризму та
економіки підприємства
(повна назва)

БЕЗУГЛА Л.С.

(підпис) (прізвище, ініціали)

«__» _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістра
(бакалавра, магістра)

студентці Кувавній Вікторії Євгеніївні. академічної групи 242м-23з-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності 242 Туризм і рекреація
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Туристична діяльність»
(офіційна назва)

на тему «Сучасні тенденції лікувально-оздоровчого туризму»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від 13.11.2024 р. № 1483-с

Розділ	Зміст	Термін виконання
Теоретичний	Теоретичні аспекти визначення тенденцій лікувально-оздоровчого туризму	02.09.2024 р. – 27.09.2024 р.
Дослідницький	Оцінка діяльності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина». аналіз лікувально-оздоровчих послуг	28.09.2024 р. – 25.10.2024 р.
Проектний	Перспективи розвитку лікувально-оздоровчих програм у ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»	28.10.2024 р. – 25.11.2024 р.
Оформлення кваліфікаційної роботи магістра		26.11.2024 р. – 02.12.2024 р.

Завдання видано _____
(підпис керівника)

Герасименко Т.В.
(прізвище, ініціали)

Дата видачі 02.09.2024 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 10.12.2024 р.

Прийнято до виконання _____
(підпис студента)

Кувавіна В.Є.
(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка: с. 99, рис. 5, табл. 28, 54 літературних джерела.

У кваліфікаційній роботі магістра досліджено сучасні тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Визначено глобальні та локальні тренди, інновації та технології, що впливають на цю сферу. Проведено аналіз діяльності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина», зокрема його внутрішнього та зовнішнього середовища, структури й динаміки рекреантів, а також конкурентних переваг. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення діяльності закладу шляхом впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм та оцінено їхню соціально-економічну ефективність.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є аналіз тенденцій лікувально-оздоровчого туризму, оцінка діяльності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» та розробка рекомендацій щодо вдосконалення лікувально-оздоровчих програм з урахуванням сучасних тенденцій та інновацій та потреб суспільства.

Об'єкт дослідження – процес формування діяльності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» у сфері лікувально-оздоровчого туризму.

Предмет дослідження – сучасні тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму та перспективи вдосконалення альтернативних лікувально-оздоровчих програм.

У процесі роботи використано такі **методи**: теоретичного узагальнення – для дослідження наукових підходів до визначення поняття «лікувально-оздоровчий туризм» та етапів його еволюції; аналізу та синтезу – для визначення глобальних і локальних трендів, а також інновацій і технологій в світі та Україні; статистичного аналізу – під час дослідження динаміки заповнюваності корпусів санаторію, динаміки та структури рекреантів санаторію, а також проведення конкурентного аналізу закладу; оцінки соціально-економічних показників – для аналізу впливу впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм та порівняння їх ефективності; соціологічного дослідження – для виявлення потреб рекреантів у впровадженні альтернативних лікувально-оздоровчих програм; системного підходу – для визначення системи показників, що забезпечують комплексну оцінку запропонованих заходів; таксономічного аналізу – для оцінки ефективності реалізації запропонованих заходів; SWOT-аналізу – для виявлення сильних і слабких сторін лікувально-оздоровчих програм санаторію, а також визначення можливостей і загроз для їх розвитку; прогнозування – для оцінки перспектив соціально-економічного ефекту.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧІ ПОСЛУГИ, РОЗВИТОК ТУРИЗМУ, АЛЬТЕРНАТИВНІ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧІ ПРОГРАМИ, ІНВЕСТИЦІЇ, САНАТОРНО-КУРОРТНІ КОМПЛЕКСИ, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ.

PAPER

Explanatory note: p. 99, fig. 5, tab. 28, 54 sources.

The master's qualification work investigated modern trends in medical and health tourism development. Global and local trends, innovations and technologies that affect this area were identified. The activities of LLC «Sanatorium «Kurort Orlivshchyna» were analyzed, particularly its internal and external environment, the structure and dynamics of vacationers, and competitive advantages. Recommendations were developed to improve the institution's activities by implementing alternative medical and health programs and their socio-economic effectiveness was assessed.

The purpose of the master's qualification work is to analyze trends in medical and health tourism, evaluate the activities of LLC «Sanatorium «Kurort Orlivshchyna» and develop recommendations for improving medical and health programs taking into account modern trends and innovations and the needs of society.

The object of the study is the process of forming the activities of LLC «Sanatorium «Kurort Orlivshchyna» in the medical and health tourism field.

The subject of the study is modern trends in the development of medical and health tourism and prospects for improving alternative medical and health programs.

The following methods were used in the work: theoretical generalization – to study scientific approaches to defining the concept of «medical and health tourism» and the stages of its evolution; analysis and synthesis – to determine global and local trends, as well as innovations and technologies in the world and Ukraine; statistical analysis – during the study of the dynamics of occupancy of sanatorium buildings, the dynamics and structure of sanatorium vacationers, as well as conducting a competitive analysis of the institution; assessment of socio-economic indicators - to analyze the impact of the implementation of alternative medical and health programs and compare their effectiveness; sociological research – to identify the needs of vacationers in the implementation of alternative medical and health programs; systemic approach – to determine a system of indicators that provide a comprehensive assessment of the proposed measures; taxonomic analysis – to assess the effectiveness of the implementation of the proposed measures; SWOT analysis – to identify the strengths and weaknesses of the sanatorium's treatment and wellness programs, as well as to identify opportunities and threats for their development; forecasting – to assess the prospects of the socio-economic effect.

KEYWORDS: HEALTH SERVICES, TOURISM DEVELOPMENT, ALTERNATIVE HEALTH PROGRAMS, INVESTMENTS, SANATORIUM COMPLEXES, SOCIO-ECONOMIC EFFICIENCY.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ	10
1.1 Значення лікувально-оздоровчого туризму та еволюція концепції розвитку	10
1.2 Глобальні та локальні тренди в лікувально-оздоровчому туризмі	18
1.3 Інновації та технології в лікувально-оздоровчому туризмі	22
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «САНАТОРІЙ «КУРОРТ ОРЛІВЩИНА». АНАЛІЗ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ	30
2.1 Загальна характеристика ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»	30
2.2 Аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»	42
2.3 Аналіз лікувально-оздоровчих послуг в ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»	51
Висновки до розділу 2	63
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ПРОГРАМ У ТОВ «САНАТОРІЙ «КУРОРТ ОРЛІВЩИНА»	66
3.1 Обґрунтування напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»	66
3.2 Організація впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм у санаторії «Курорт Орлівщина»	76
3.3 Оцінка соціально-економічної ефективності альтернативних лікувально-оздоровчих програм у ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»	86
Висновки до розділу 3	95
ВИСНОВКИ	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	100

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи магістра. Лікувально-оздоровчий туризм є одним із найбільш динамічних сегментів туристичної індустрії, який набуває все більшого значення в умовах глобальних викликів, пов'язаних зі здоров'ям населення, підвищенням рівня стресу та потребою в комплексному підході до реабілітації. Популярність цього напрямку обумовлена не лише його медичними аспектами, а й можливістю відпочинку, релаксації та гармонізації фізичного й емоційного стану людини.

Розвиток лікувально-оздоровчого туризму супроводжується значними змінами, викликаними сучасними трендами, такими як діджиталізація, екологічність, інноваційність та персоналізація послуг. Це вимагає від суб'єктів цього сегмента аналізу новітніх технологій, адаптації до сучасних потреб споживачів та впровадження інноваційних рішень для підвищення конкурентоспроможності.

Виконана робота зумовлена необхідністю дослідження сучасних тенденцій лікувально-оздоровчого туризму, а також обґрунтування шляхів підвищення ефективності діяльності вітчизняних санаторно-курортних закладів. Зокрема, аналіз діяльності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» та оцінка перспектив розвитку його лікувально-оздоровчих програм дозволяє запропонувати ефективні рішення для забезпечення довгострокового успіху підприємства в умовах зростаючої конкуренції.

Актуальність кваліфікаційної роботи магістра визначається необхідністю реагування на виклики сучасного суспільства, пов'язані зі зростанням захворюваності та потребою у впровадженні інноваційних підходів у лікувально-оздоровчий туризм. Аналіз діяльності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» надає можливість ідентифікувати потенційні напрями вдосконалення надання послуг, орієнтованих на підвищення якості обслуговування клієнтів, а також сприяє формуванню конкурентних переваг підприємства.

Актуальність, теоретична і практична значущість вказаних питань зумовили вибір теми, мету й завдання кваліфікаційної роботи магістра.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є аналіз тенденцій лікувально-оздоровчого туризму, оцінка діяльності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» та розробка рекомендацій щодо вдосконалення лікувально-оздоровчих програм з урахуванням сучасних тенденцій та інновацій та потреб суспільства.

Досягнення мети обумовило необхідність вирішення таких **завдань**:

- дослідити значення лікувально-оздоровчого туризму та еволюцію концепції розвитку;
- дослідити глобальні та локальні тренди в лікувально-оздоровчому туризмі;
- проаналізувати інновації та технології в лікувально-оздоровчому туризмі;
- проаналізувати внутрішнє та зовнішнє середовище ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»;
- виконати конкурентний аналіз ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»;
- проаналізувати лікувально-оздоровчі послуги в ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»;
- обґрунтувати напрями розвитку лікувально-оздоровчого туризму в ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»;
- дослідити організаційні аспекти впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм у санаторії «Курорт Орлівщина»;
- оцінити соціально-економічну ефективність альтернативних лікувально-оздоровчих програм у ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина».

Об'єкт дослідження – процес формування діяльності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» у сфері лікувально-оздоровчого туризму.

Предмет дослідження – сучасні тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму та перспективи вдосконалення альтернативних лікувально-оздоровчих програм.

Наукова новизна роботи полягає у визначенні та обґрунтуванні сучасних тенденцій розвитку лікувально-оздоровчого туризму, а також у розробці рекомендацій щодо вдосконалення діяльності санаторно-курортного закладу ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» з урахуванням інноваційних технологій, альтернативних лікувально-оздоровчих програм та актуальних потреб суспільства.

У процесі роботи використано такі **методи**: теоретичного узагальнення – для дослідження наукових підходів до визначення поняття «лікувально-оздоровчий туризм» та етапів його еволюції; аналізу та синтезу – для визначення глобальних і локальних трендів у лікувально-оздоровчому туризмі, а також інновацій і технологій у цій сфері в світі та Україні; статистичного аналізу – під час дослідження динаміки заповнюваності корпусів санаторію, динаміки та структури рекреантів ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина», а також проведення конкурентного аналізу закладу; оцінки соціально-економічних показників – для аналізу впливу впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм та порівняння їх ефективності; соціологічного дослідження – для виявлення потреб рекреантів у впровадженні альтернативних лікувально-оздоровчих програм; системного підходу – для визначення системи показників, що забезпечують комплексну оцінку запропонованих заходів; таксономічного аналізу – для оцінки ефективності реалізації запропонованих заходів, спрямованих на розвиток лікувально-оздоровчого туризму; SWOT-аналізу – для виявлення сильних і слабких сторін лікувально-оздоровчих програм санаторію, а також визначення можливостей і загроз для їх розвитку; прогнозування – для оцінки перспектив соціально-економічного ефекту від впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм.

Апробація результатів. Результати дослідження опубліковані в журналі «Управління змінами та інновації» на тему «Виклики та перспективи залучення інвестицій у туристичну сферу України в повоєнний період» (№4, 2024 р.) [14].

Практичне значення полягає в можливості використання отриманих результатів і запропонованих рекомендацій для підвищення ефективності роботи санаторно-курортних закладів, зокрема ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина». Основні аспекти практичної значущості: розроблені рекомендації сприяють вдосконаленню лікувально-оздоровчих програм, що дозволить залучити нових клієнтів та підвищити задоволеність існуючих; запропоновані заходи щодо впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм можуть бути застосовані для адаптації санаторіїв до вимог сучасних споживачів; результати дослідження можуть бути використані іншими підприємствами галузі для покращення своєї конкурентоспроможності та розширення спектра лікувально-оздоровчих послуг.

Таким чином, кваліфікаційна робота магістра забезпечує теоретичну базу для подальших досліджень у сфері лікувально-оздоровчого туризму та має значний практичний потенціал.

Інформаційною базою дослідження стали праці провідних вітчизняних та закордонних вчених з питань тенденцій розвитку лікувально-оздоровчого туризму, туристичного потенціалу санаторно-курортних комплексів, регіонів, нормативні документи, програми та стратегії розвитку санаторно-курортного закладу ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина».

Структура роботи. Відповідно до мети, завдань та логіки дослідження кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 99 сторінок, 5 рисунків, 28 таблиць, 54 літературних джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

1.1 Значення лікувально-оздоровчого туризму та еволюція концепції розвитку

Лікувально-оздоровчий туризм є важливою частиною індустрії туризму, яка поєднує відпочинок і лікування, сприяючи поліпшенню фізичного та психоемоційного здоров'я. Цей вид туризму включає в себе різноманітні послуги, такі як курорти, санаторії, спа-послуги, медичні процедури, а також організацію активного відпочинку для відновлення здоров'я. Лікувально-оздоровчий туризм завжди відігравав важливу роль у розвитку суспільства, однак в умовах воєнного та повоєнного стану його значення набуває особливого контексту.

У світі лікувально-оздоровчий туризм став невід'ємною частиною здорового способу життя, особливо в розвинутих країнах. Популярність таких курортів зумовлена постійним пошуком людьми можливостей для покращення здоров'я, профілактики захворювань і досягнення гармонії тіла й духу. Розвиток медичних технологій, глобалізація і доступність інформації, а також еволюція культури здорового способу життя створили попит на різноманітні послуги в межах лікувального туризму. Наприклад, wellness-курорти, які поєднують фізичну активність, правильне харчування та психологічне розвантаження, набули великої популярності [10].

Однак пандемія COVID-19 та інші глобальні виклики, зокрема економічні кризи та воєнні конфлікти, змусили людей переглянути ставлення до свого здоров'я та звернути увагу на профілактику і реабілітацію. У період воєнного стану або після нього люди шукають способи відновлення не лише фізичної форми, але й психоемоційного стану, що також підштовхнуло розвиток лікувально-оздоровчого туризму.

Україна, маючи багатий потенціал природних ресурсів, активно розвиває індустрію лікувально-оздоровчого туризму. Мінеральні води, термальні джерела, бальнеологічні курорти – все це створює сприятливі умови для відпочинку і лікування. Однак, незважаючи на це, розвиток цього виду туризму в Україні стикнувся з численними проблемами, зокрема недостатньою інфраструктурою, обмеженим фінансуванням і відсутністю належної рекламної кампанії [17].

У період воєнного стану в Україні лікувально-оздоровчий туризм набуває додаткового значення, оскільки війна має значний вплив на психоемоційний стан громадян. Багато людей відчують стрес, тривогу, депресії, і важливою є потреба в реабілітаційних процедурах. Військові конфлікти сприяють розвитку програм для реабілітації ветеранів та цивільних осіб, що постраждали внаслідок війни, а також для відновлення фізичної та психологічної рівноваги в умовах посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

В Україні спостерігається зростання попиту на лікувально-оздоровчі комплекси, які пропонують процедури для зняття стресу, відновлення після хвороб та травм. Кількість таких санаторіїв і курортів збільшується, а також удосконалюються послуги, орієнтовані на нові методи лікування та терапії. В умовах воєнного часу значно підвищується роль таких напрямів, як медичний туризм, йога-туризм та wellness-програми, які стають необхідними не тільки для фізичного, а й психологічного відновлення громадян.

Після завершення воєнних конфліктів, зокрема після війни в Україні, лікувально-оздоровчий туризм може стати важливим інструментом відновлення нації. В умовах повоєнного стану країна переживає великі соціальні і економічні труднощі, тому розвиток медичного туризму і реабілітаційних програм може стати важливим аспектом стабілізації суспільства. Окрім того, в цей період туризм як індустрія може внести суттєвий вклад у відновлення економіки, створення робочих місць і розвиток інфраструктури.

Важливим аспектом буде інклюзивний туризм, який дозволяє забезпечити доступність лікувально-оздоровчих послуг для осіб з обмеженими можливостями, людей похилого віку та інших вразливих категорій [4]. Це відповідає сучасним тенденціям у світі, де значну увагу приділяють інклюзивності, екологічності і підтримці здорового способу життя [23].

У Законі України “Про реабілітацію у сфері охорони здоров’я” визначено термін “лікувально-оздоровчий туризм”, але без конкретизації його значення [2]. Огляд наукових праць показує, що вчені не мають єдиної думки щодо трактування цього терміна. Вітчизняні дослідники дають визначення лікувально-оздоровчого туризму, орієнтуючись на традиційну санаторно-курортну систему, де використовуються такі терміни, як “медичний туризм”, “лікувальний”, “санаторно-курортний” та “оздоровчий” [1]. У міжнародній літературі найчастіше зустрічаються терміни “health tourism”, “medical tourism”, “wellness & spa tourism” тощо. Отже, відсутність єдності у визначенні “лікувально-оздоровчого туризму” призводить до того, що цей вид туризму часто ототожнюють з іншими категоріями або розглядають як складову певного виду туризму, що включає кілька споріднених напрямків. Це ускладнює визначення реальних обсягів туристичних потоків з лікувально-оздоровчою метою, встановлення меж баз розміщення та розробку програм підтримки цього виду туризму.

Зокрема, Біловодська О., Гайдабрус Н. вважають, що до різновидів лікувально-оздоровчого туризму можна віднести “медичний туризм” і “велнес- і спа-туризм”, включаючи до складу останнього бальнеологічний туризм, що передбачає спеціальні програми з використанням мінеральних вод [3].

Існують також визначення, згідно з якими лікувально-оздоровчий туризм ототожнюється з медичним. Наприклад, В. В. Баєв описує напрямки медичного туризму, що за змістом є підкатегоріями лікувально-оздоровчого туризму. В межах медичного туризму люди подорожують для діагностики,

отримання лікування за допомогою унікальних технологій, лікування в спеціалізованих клініках та косметологічних процедур. В останні роки зростає попит не лише на лікувальні, а й на профілактичні та оздоровчі тури. За визначенням багатьох вчених, медичний туризм – це діяльність, що включає послуги з профілактики, діагностики та лікування захворювань за кордоном [3].

Кифяк В. Ф. вважає, що медичний туризм є специфічним видом туризму, який поєднує лікувальні та рекреаційні функції для відновлення здоров'я [23]. Михайличенко Г. М. зазначає, що медичний туризм охоплює організацію медичних послуг для пацієнтів за межами їх постійного місця проживання [29].

Поштовхом до розвитку міжнародного медичного туризму є високі ціни на лікування в економічно розвинутих країнах та відсутність якісної медичної допомоги в багатьох країнах, що розвиваються. Дослідники на чолі з Гладким О. В. визначають чинники, які спонукають людей шукати медичну допомогу за кордоном, такі як наявність висококваліфікованих лікарів, новітнє обладнання та технології, нижча вартість медичних послуг [16].

З нашої точки зору, медичний туризм є лише підвидом лікувально-оздоровчого туризму. На початку ХХ століття лікувально-оздоровчий туризм часто асоціювався з санаторно-курортним, що підтверджується дослідженнями стану санаторіїв і пансіонатів. Однак, на наш погляд, основним завданням санаторно-курортних установ є не лікування, а реабілітація після перенесених хвороб. Санаторно-курортний туризм є важливою складовою лікувально-оздоровчого туризму, оскільки його процедури сприяють відновленню організму через фізіотерапію, але не включають медичне лікування. Вчені О. О. Шаповалова та Ю. А. Сапа проводять порівняння між лікувально-оздоровчим та спа-туризмом. Вони вважають, що "spa" або "лікувально-оздоровчий туризм" є узагальнюючими поняттями, що охоплюють як оздоровчий (wellness), так і традиційний лікувальний туризм [47]. Однак, з іншого боку, багато дослідників вважають, що спа-туризм є

підвидом лікувально-оздоровчого туризму, метою якого є відновлення організму через косметичні та антистресові процедури з використанням мінеральних вод. Відзначимо, що спа- та велнес-туризм є новими підкатегоріями лікувально-оздоровчого туризму, які схожі за суттю, але не є тотожними. Велнес, за визначенням Л. Устименко та Н. Булгакової, – це стан фізичного та душевного благополуччя, гармонія тіла та душі, релаксація і відновлення через активні оздоровчі заходи. Велнес об'єднує духовні практики Сходу та сучасні методики оздоровлення, а його основою можуть бути спеціалізовані готелі або велнес-центри [49].

Лікувально-оздоровчий туризм є не лише важливою складовою індустрії туризму, а й важливим інструментом для відновлення здоров'я людей, особливо в умовах стресових ситуацій, таких як війна чи післявоєнний період [48]. В Україні лікувально-оздоровчий туризм здатний виконати не тільки медичну та психологічну функцію, а й стимулювати економічний розвиток, зокрема через залучення інвестицій і створення нових робочих місць [14]. Після закінчення воєнного стану важливо спрямувати зусилля на розвиток цієї сфери, адаптуючи її до сучасних потреб суспільства, зокрема з урахуванням інноваційних технологій і екологічних принципів. Проаналізуємо детально етапи його еволюції табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Етапи еволюції лікувально-оздоровчого туризму

Етап	Часовий період	Характеристика	Основні риси
Античні часи та раннє середньовіччя	Стародавній Єгипет, Греція, Рим	Використання термальних вод, грязей та природних джерел для лікування. Римські лазні поєднували лікування і соціалізацію.	Природні джерела для лікування шлунково-кишкових та шкірних захворювань, ранні форми лікувального туризму без чіткої класифікації.
Середина XIX століття	XIX століття	Масовий розвиток санаторіїв і курортів, спеціалізація на лікуванні за допомогою мінеральних вод. Розвиток культури відпочинку та соціального статусу.	Відпочинок став важливим для здоров'я та соціального статусу, розширення використання бальнеотерапії, інгаляцій, фізіотерапії.

Продовження табл. 1.1

XX століття	Початок XX століття	Розвиток науки і медицини, створення нових методів лікування на базі природних ресурсів. Технічний прогрес дозволяє подорожувати на великі відстані.	Професіоналізація лікувального туризму, нові курорти з медичним обслуговуванням, доступність для середнього класу, розвиток оздоровчих комплексів.
Кінець XX – початок XXI століття	Кінець XX – початок XXI століття	Глобалізація, розвиток медичних технологій, цифровізація галузі, нові напрямки медичних послуг та оздоровчих практик.	Розвиток медичних послуг, таких як пластична хірургія, йога-туризм, wellness-курорти, доступність послуг онлайн через інтернет, телемедицина.
Сучасні тенденції	Сучасний період	Інтеграція інновацій та альтернативних методів лікування, зростання інтересу до природних методів, розвиток wellness-туризму та інклюзивного туризму.	Природні методи оздоровлення (айурведа, тайський масаж, рефлексотерапія), розвиток wellness-туризму, інклюзивність для осіб з обмеженими можливостями, екологічність.

Джерело: сформовано автором за [46]

Лікувально-оздоровчий туризм, як особлива форма туризму, існує вже багато століть і відображає розвиток суспільства, медицини, технологій та індустрії туризму в цілому.

Табл. 1.1 відображає основні етапи розвитку лікувально-оздоровчого туризму, акцентуючи на основних періодах і характеристиках кожного етапу.

1. Античні часи та раннє середньовіччя – первісні форми лікувального туризму. Лікувально-оздоровчий туризм можна вважати одним із найстаріших типів туризму, адже люди здавна використовували природні ресурси для відновлення здоров'я. У Стародавньому Єгипті, Греції та Римі велика увага приділялася використанню термальних вод, грязей і різних природних джерел для лікування. Наприклад, в Римі були популярні лазні, які поєднували лікувальні властивості води з відпочинком і соціалізацією. Природні джерела

мінеральних вод також використовувалися для лікування різних захворювань, таких як проблеми з шлунково-кишковим трактом і шкірними захворюваннями. Лікувальний туризм у ці часи не мав чіткої класифікації, але вже можна говорити про його зародження через використання природних умов і об'єктів для оздоровлення.

2. Середина XIX століття – розвиток санаторно-курортного лікування. Історичним поворотним моментом для лікувально-оздоровчого туризму стало XIX століття, коли в Європі і в США почали масово будувати санаторії і курорти, спеціалізуючись на лікуванні та оздоровленні. В цей період активно розвивалися мінеральні джерела, які використовувалися для лікування широкого спектра хвороб. Зокрема, це стало важливою частиною культури і розваг у таких країнах, як Чехія, Німеччина, Франція та Австрія. Відпочинок на курортах став не тільки способом поліпшити здоров'я, а й отримати соціальний статус. Санаторії пропонували широкий спектр процедур, таких як бальнеотерапія, інгаляції, фізіотерапія, масажі, що стало основою для розвитку санаторно-курортного лікування.

3. XX століття – індустріалізація та професіоналізація лікувального туризму. На початку XX століття, з розвитком науки і медицини, лікувально-оздоровчий туризм почав отримувати більш структуровану форму. Вчені й медики почали детальніше вивчати вплив природних факторів на людське здоров'я, що дозволило створити нові методи лікування на базі природних ресурсів. Технічний прогрес у сфері транспорту дозволив людям подорожувати на великі відстані, що сприяло розширенню географії лікувальних курортів. В цей час з'являються нові курорти, які пропонують не тільки природне лікування, але й професійне медичне обслуговування, включаючи реабілітацію після хвороб та травм.

У другій половині XX століття лікувально-оздоровчий туризм став доступним не тільки для заможних верств населення, але й для середнього класу. Ідеї здорового способу життя та профілактики захворювань стали поширюватися серед широких мас. Паралельно з розвитком лікувальних

процедур почали виникати нові оздоровчі комплекси, що включали спорт, фізичну активність, оздоровчі дієти, психоемоційне розвантаження і турботу про загальний стан здоров'я.

4. Кінець XX – початок XXI століття – глобалізація і інтеграція нових технологій. В останні десятиліття лікувально-оздоровчий туризм зазнав значних змін. Глобалізація, розвиток медичних технологій, доступність інформації і нові підходи до здоров'я внесли свої корективи в розвиток цієї сфери. Зокрема, зросла увага до медичних послуг, таких як пластична хірургія, стоматологічне лікування, репродуктивна медицина та інші спеціалізовані послуги. Одночасно зі збільшенням попиту на медичні послуги, відпочинок на природі знову став важливим компонентом лікувального туризму. З'явилися нові напрямки, такі як йога-туризм, wellness-курорти, де особливу увагу приділяється емоційному і психологічному оздоровленню.

Однією з основних характеристик цього періоду є цифровізація галузі, яка зробила туризм і медичні послуги більш доступними. Через інтернет стало можливим швидко знайти та порівняти різні курорти та оздоровчі комплекси, замовити лікування або відпочинок онлайн, а також отримати медичні консультації через телемедицину.

5. Сучасні тенденції – екологічність, інтеграція альтернативних методів і інновації. У наші дні лікувально-оздоровчий туризм активно інтегрує інновації та альтернативні методи лікування. Зростає інтерес до природних методів оздоровлення, таких як аюрведа, тайський масаж, рефлексотерапія, енергетичні практики, а також до технологій, що дозволяють поліпшити якість життя без медикаментозного втручання. Зокрема, відзначається розвиток wellness-туризму, який поєднує здоровий спосіб життя, фізичну активність, правильне харчування, психологічну релаксацію і використання природних ресурсів для підтримки здоров'я.

Також важливим напрямком є розвиток інклюзивного туризму, який робить лікувально-оздоровчі послуги доступними для осіб з обмеженими можливостями, людей похилого віку та інших категорій населення [20, 42].

Еволюція концепції лікувально-оздоровчого туризму чітко відображає зміну поглядів на здоров'я та лікування від простого використання природних ресурсів до складної індустрії, що інтегрує інноваційні медичні та технологічні методи. Лікувальний туризм зберігає свою значущість у сучасному світі, враховуючи попит на здоровий спосіб життя та профілактику захворювань. Прогрес у науці, технологіях, інфраструктурі та екологічній свідомості визначає подальший розвиток цієї галузі [12, 21].

1.2 Глобальні та локальні тренди в лікувально-оздоровчому туризмі

Лікувально-оздоровчий туризм є однією з найбільш динамічних та різноманітних сфер туризму, і на нього впливають як глобальні, так і локальні тренди. Розглянемо більш детально аналіз цих трендів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Глобальні та локальні тренди в лікувально-оздоровчому туризмі

Тип тренду	Тренд	Характеристика
Глобальні тренди	Зростання попиту на wellness-туризм	Збільшення попиту на туризм, що включає фізичну активність, правильне харчування, психологічну релаксацію та використання природних ресурсів.
	Інтеграція альтернативних методів лікування	Популярність аюрведи, китайської медицини, тайського масажу та інших методів, які не потребують медикаментозного втручання.
	Технологічні інновації	Впровадження телемедицини, медичного туризму з високотехнологічними процедурами (лазерна терапія, роботизовані операції, біотехнології для омолодження тощо).
	Екологічність та сталий туризм	Курорти орієнтуються на екологічно чисті методи оздоровлення, органічне харчування, використання відновлюваних джерел енергії та збереження природних ресурсів.
	Збільшення попиту на туризм для літніх людей	Зростання попиту на медичні послуги для літніх людей, спеціалізовані програми реабілітації та догляду.

Продовження табл. 1.2

	Медичний туризм	Збільшення попиту на медичні послуги за кордоном, зокрема стоматологію, пластичну хірургію, репродуктивну медицину через нижчі ціни або високий рівень медичних послуг.
Локальні тренди	Активний розвиток місцевих природних ресурсів	Використання місцевих мінеральних вод, грязей та природних методів оздоровлення в курортах, що спеціалізуються на лікуванні за допомогою природних факторів.
	Зростання популярності йога-туризму та медитативних практик	Розвиток курортів у країнах Південної та Східної Азії, які спеціалізуються на йога-туризмі та медитативних практиках, поєднуючи фізичне здоров'я з внутрішнім спокоєм.
	Місцеві програми реабілітації та адаптації	Реабілітація після операцій та захворювань (наприклад, після COVID-19), включаючи фізіотерапію та психосоціальну адаптацію.
	Експансія лікувальних курортів у нові регіони	Розширення курортів, що спеціалізуються на використанні українських природних ресурсів, таких як термальні води в Закарпатті або лікувальні грязі на узбережжі Азовського моря.
	Медичний туризм на локальному рівні	Зростання попиту на медичні послуги (стоматологія, хірургія, офтальмологія) на місцевому рівні в країнах Європи та Азії, що залучає міжнародних туристів для лікування за доступними цінами.

Джерело: сформовано автором за [50-54]

Глобальні тренди пов'язані з глобалізацією, технологічними інноваціями та змінами в соціальних і економічних умовах, тоді як локальні тренди часто залежать від національних культурних особливостей, екологічної ситуації та економічних умов окремих регіонів. Глобальні тренди в лікувально-оздоровчому туризмі:

1. Зростання попиту на wellness-туризм – один із найбільш відчутних глобальних трендів – це збільшення попиту на wellness-туризм, який охоплює різноманітні методи оздоровлення через фізичну активність, правильне харчування, психологічну релаксацію та використання природних ресурсів. Зростаючий інтерес до здорового способу життя, профілактики захворювань і підтримки емоційного балансу сприяє розвитку wellness-курортів, де

поєднуються оздоровчі процедури та відпочинок. Такі курорти все частіше пропонують інноваційні програми, як-от йога, медитація, дієтичне харчування, ароматерапія і фізіотерапія.

2. Інтеграція альтернативних методів лікування – популярність альтернативної медицини зростає, і це має прямий вплив на лікувальний туризм. Все більше курортів і санаторіїв пропонують послуги, засновані на традиційних методах, таких як аюрведа, китайська медицина, тайський масаж, рефлексотерапія та інші. Ці методи лікування набирають популярності завдяки їхній природності та доступності без медикаментозних втручань. Клієнти шукають лікування, яке може забезпечити як фізичний, так і психічний відпочинок, що дозволяє покращити загальний стан здоров'я [38].

3. Технологічні інновації – у лікувально-оздоровчому туризмі спостерігається зростання впровадження інноваційних технологій, таких як телемедицина, цифрові платформи для консультацій, медичний туризм з використанням високотехнологічних процедур, таких як лазерна терапія, роботизовані операції, біотехнології для омолодження та ін. Телемедицина дає можливість отримати консультацію від провідних лікарів, навіть перебуваючи на курорті. Більш того, новітні розробки в області фізіотерапії і медичних приладів стають все доступнішими [13].

4. Екологічність та сталий туризм – сталий туризм стає важливим глобальним трендом. Лікувально-оздоровчі курорти зосереджуються на екологічному аспекті, що включає використання відновлюваних джерел енергії, екологічно чисті методи оздоровлення, органічне харчування та збереження природних ресурсів. Це відповідає зростаючій свідомості українських споживачів про важливість екологічної відповідальності, що особливо актуально для екотуризму та лікувального туризму в природних зонах [11].

5. Збільшення попиту на туризм для літніх людей – з глобальним старінням населення зростає попит на медичні послуги для літніх людей, а також на санаторії, які спеціалізуються на реабілітації після хвороб, травм,

хірургічних втручань [7]. Зокрема, курорти пропонують програми для реабілітації після інсультів, ортопедичних операцій, а також програми по догляду за людьми похилого віку, що дозволяють їм залишатися активними і здоровими.

6. Медичний туризм – медичний туризм, як частина лікувально-оздоровчого туризму, охоплює все більшу кількість напрямків, таких як стоматологічні послуги, пластична хірургія, репродуктивна медицина і інші спеціалізовані медичні послуги. У багатьох країнах, особливо в Азії та Європі, лікування за кордоном стало популярним варіантом через більш низькі ціни або високий рівень медичних послуг [37].

Локальні тренди в лікувально-оздоровчому туризмі

1. Активний розвиток місцевих природних ресурсів – локальні тренди часто зумовлені природними умовами конкретного регіону. Наприклад, у країнах з багатими природними ресурсами (мінеральні джерела, грязі, ліси) активно розвиваються курорти, які спеціалізуються на лікуванні за допомогою місцевих природних факторів. Це включає використання місцевих мінеральних вод, лікувальних грязей, а також природних методів відновлення здоров'я, які активно просуваються на рівні місцевого туризму.

2. Зростання популярності йога-туризму та медитативних практик – локальні тенденції в різних країнах можуть бути пов'язані з культурними особливостями. У країнах Південної та Східної Азії (Індія, Таїланд, Шрі-Ланка) популярні курорти, що спеціалізуються на йога-туризмі та медитативних практиках [40]. Ці напрямки часто поєднують фізичне здоров'я з психоемоційною гармонією, що особливо привертає туристів, які шукають не тільки фізичне оздоровлення, але й внутрішній спокій.

3. Місцеві програми реабілітації та адаптації – локальні курорти почали активно пропонувати послуги з реабілітації після операцій або травм, а також адаптації після важких захворювань (наприклад, після COVID-19). Ці програми часто включають фізіотерапевтичні процедури, дієти, психо-соціальну адаптацію та послуги медичного консультування на місці.

4. Експансія лікувальних курортів у нові регіони – незважаючи на глобальні тренди, місцеві курорти починають адаптувати свої послуги під регіональні особливості. Наприклад, в Україні спостерігається зростання попиту на санаторії, які спеціалізуються на лікуванні з використанням українських природних ресурсів, таких як термальні води в Закарпатті, чи лікувальні грязі на узбережжі Азовського моря [9].

5. Медичний туризм на локальному рівні – у багатьох країнах зростає попит на медичний туризм, зокрема в країнах Європи та Азії, де курорти пропонують локальні медичні послуги, такі як стоматологічне лікування, хірургія, офтальмологія або пластична хірургія. Це дає змогу місцевим медичним закладам залучати міжнародних туристів для отримання медичних послуг за більш доступними цінами [33].

Глобальні та локальні тренди в лікувально-оздоровчому туризмі взаємно впливають один на одного і сприяють розвитку цієї галузі. Глобальні тренди, такі як wellness-туризм, екологічність та інновації в медичних технологіях, активно впливають на локальний ринок, в той час як місцеві особливості, природні ресурси та культурні практики визначають локальні тренди [19]. Разом ці тренди формують нові можливості для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, як на глобальному, так і на місцевому рівні.

1.3 Інновації та технології в лікувально-оздоровчому туризмі

Лікувально-оздоровчий туризм, як галузь, що об'єднує відпочинок і лікування, активно розвивається завдяки впровадженню інновацій і технологій. Вони не лише покращують якість медичних послуг і процедур, але й роблять процес лікування більш доступним, ефективним та персоналізованим для туристів. У сучасному лікувально-оздоровчому туризмі застосовуються різноманітні технологічні інновації, що відповідають вимогам клієнтів і тенденціям здорового способу життя [26].

Таблиця 1.3 – Основні інновації та технології в лікувально-оздоровчому туризмі

Напрямок інновацій	Технології та інновації	Опис та вплив на галузь
Цифрові технології	Телемедицина	Покращує доступність медичних послуг за допомогою відеоконсультацій, знижує витрати на фізичні візити до лікаря.
	Мобільні додатки для здоров'я	Відслідковують фізичну активність, харчування та інші показники здоров'я, дозволяють клієнтам контролювати своє оздоровлення та отримувати рекомендації.
	Віртуальна реальність (VR)	Використовується для релаксації, зменшення стресу та лікування психічних розладів, поліпшує клієнтський досвід в санаторіях.
Інновації медичних процедурах	Роботизовані технології та штучний інтелект	Покращує точність і ефективність медичних процедур, таких як операції і реабілітація, знижує ризик помилок.
	3D-друк медицині	Створення персоналізованих імплантатів та моделей для операцій, підвищує точність лікування та зменшує час відновлення.
	Нанотехнології	Використовуються для створення ефективніших лікарських засобів, зменшення побічних ефектів і підвищення ефективності терапії.
	Генетичні дослідження	Персоналізує лікування на основі генетичних тестів, що дозволяє уникнути побічних ефектів і оптимізувати лікування.
Інновації інфраструктурі	Інтерактивні спа-процедури	Персоналізовані спа-послуги за допомогою новітніх технологій для створення індивідуальних програм лікування та відновлення.
	Інтернет речей (IoT)	Збір даних в реальному часі про стан здоров'я клієнтів для адаптації програми оздоровлення та лікування.
	Екологічні та енергоефективні технології	Зниження витрат та впливу на навколишнє середовище завдяки використанню енергоефективних матеріалів і систем у курортах та санаторіях.
Інновації маркетингу комунікація	Маркетинг на основі великих даних (Big Data)	Персоналізація пропозицій для клієнтів на основі їхніх вподобань та історії взаємодії з компанією, покращення маркетингових кампаній.
	Розширена реальність (AR) в маркетингу	Створення інтерактивних турів і демонстрацій для потенційних клієнтів, що дозволяє краще ознайомитись з послугами та інфраструктурою курортів та санаторіїв.
Персоналізація послуг	Персоналізовані програми оздоровлення	Використання технологій для адаптації лікувальних програм під індивідуальні потреби клієнтів, підвищення ефективності лікування та відновлення.

Джерело: сформовано автором за [30, 50-54]

1. Цифрові технології в лікувально-оздоровчому туризмі. Цифрові технології перетворюють лікувально-оздоровчий туризм на більш доступну та персоналізовану послугу, що дозволяє клієнтам отримати більше можливостей для контролю за своїм здоров'ям, відновленням та покращенням фізичного стану.

Серед інновацій у цьому напрямку можна виділити:

- телемедицина – платформи для відеоконсультацій з лікарями та фахівцями стали особливо популярними в умовах пандемії COVID-19, коли людям стало необхідно отримувати медичні консультації на відстані. Телемедицина дозволяє пацієнтам консультиватися з лікарями без необхідності бути на місці. Це також відкриває можливості для використання міжнародних медичних послуг, доступних безпосередньо через інтернет.

- мобільні додатки для здоров'я – інноваційні додатки для смартфонів дозволяють відслідковувати фізичну активність, харчування, сон, рівень стресу та інші показники здоров'я, що в цілому підвищує ефективність лікувальних та оздоровчих програм. Вони можуть бути інтегровані з програмами санаторіїв або спа-курортів, надаючи туристам інструменти для моніторингу результатів лікування або оздоровлення.

- віртуальна реальність (VR) – віртуальна реальність використовується для терапевтичних цілей, включаючи релаксацію, зменшення стресу або навіть лікування психічних розладів. У деяких санаторіях VR застосовують для створення медитативних або релаксаційних сесій, що допомагає пацієнтам розслабитися та полегшити біль.

2. Інновації у медичних та оздоровчих процедурах – застосування новітніх медичних технологій у лікувально-оздоровчому туризмі підвищує ефективність лікування та дозволяє скоротити час відновлення пацієнтів. розглянемо деякі інновації, що змінюють цей сектор:

- роботизовані технології та штучний інтелект: Використання роботів і штучного інтелекту для медичних процедур, таких як фізіотерапія, хірургічні операції або навіть реабілітація після операцій, значно покращує точність і

ефективність лікування. Сучасні роботизовані системи дозволяють виконувати складні операції з мінімальними травмами для пацієнта.

- 3D-друк в медицині – технологія 3D-друку дозволяє створювати персоналізовані імплантати для пацієнтів, що підвищує успішність операцій та пришвидшує процес реабілітації. Ця технологія стає все більш популярною для створення анатомічних моделей для планування операцій, а також виготовлення індивідуальних засобів підтримки, таких як ортези або протези.

- нанотехнології використовуються для створення новітніх методів лікування, таких як наночастинки для доставки ліків безпосередньо до осередків хвороби, що дозволяє підвищити ефективність терапії та мінімізувати побічні ефекти. Також наноматеріали активно застосовуються в косметології для омолодження шкіри, зменшення зморшок і боротьби з іншими ознаками старіння.

- генетичні дослідження – індивідуалізоване лікування, засноване на генетичних тестах, стало важливим напрямком в медичному туризмі. Така технологія дозволяє адаптувати оздоровчі програми до генетичних особливостей пацієнта, що дає можливість уникнути побічних ефектів від лікування і поліпшити його ефективність [28].

3. Інновації в готельних та оздоровчих послугах – оздоровчі курорти та готелі в рамках лікувально-оздоровчого туризму активно впроваджують інноваційні рішення в своїй інфраструктурі та послугах:

- інтерактивні спа-процедури – від традиційних спа-турів курорти переходять до інтерактивних спа-процедур, які використовують новітні технології для створення індивідуальних програм лікування. Це можуть бути персоналізовані масажі з використанням розумних технологій, які можуть змінювати інтенсивність в залежності від реакції організму.

- інтернет речей (IoT) в медичних курортах – технології IoT дозволяють моніторити стан здоров'я клієнтів в реальному часі. За допомогою датчиків, встановлених у номері готелю або на санаторному курорті, можна

відстежувати фізіологічні показники туриста (пульс, температура, активність) та адаптувати програму оздоровлення відповідно до змін.

- екологічні та енергоефективні технології – лікувально-оздоровчі курорти все більше впроваджують екологічно чисті технології для забезпечення сталого розвитку. Використання сонячних панелей, систем для збору дощової води, енергоефективних будівель та екологічно чистих матеріалів дозволяє курортам не тільки зменшити свої витрати, а й привернути туристів, які стурбовані збереженням навколишнього середовища.

4. Інновації в комунікаціях та маркетингу

Технології також змінюють підходи до маркетингу та комунікацій у лікувально-оздоровчому туризмі. Нові інструменти дозволяють курортам та санаторіям ефективніше комунікувати з потенційними клієнтами і пропонувати їм персоналізовані послуги:

- маркетинг на основі великих даних (Big Data) – за допомогою аналізу великих даних, компанії можуть персоналізувати свої пропозиції, покращити клієнтський досвід і пропонувати індивідуальні програми лікування, засновані на поведінці, вподобаннях і потребах користувачів. Використання аналітики дозволяє зібрати цінну інформацію про споживачів та їхні переваги, що допомагає покращити ефективність маркетингових кампаній.

- розширена реальність (AR) в маркетингу – технологія розширеної реальності використовується для створення інтерактивних турів по санаторіях, оздоровчих курортах або спа-центрах. Клієнти можуть заздалегідь оглянути інтер'єр, спробувати процедури або отримати консультації через доповнену реальність, що полегшує прийняття рішення про вибір послуг [25].

5. Персоналізація послуг через інновації – один із найбільш важливих трендів – це персоналізація послуг на основі технологій. Клієнти тепер можуть отримати індивідуальний підхід до лікування, що враховує їхні фізичні характеристики, стан здоров'я та особисті переваги. Це дозволяє не тільки підвищити ефективність лікувальних процедур, а й створити більш гнучкі

програми оздоровлення, що адаптуються під конкретні потреби кожного туриста.

Інновації та технології в лікувально-оздоровчому туризмі дозволяють покращити якість послуг, зробити лікування більш ефективним і доступним, а також створюють нові можливості для персоналізованого підходу до клієнтів. Ці технології не тільки сприяють розвитку галузі, а й дають змогу створювати нові перспективи для її розвитку в майбутньому [22].

Висновки до розділу 1

На основі проведених досліджень у першому розділі кваліфікаційної роботи магістра можна зробити такі висновки:

1. Лікувально-оздоровчий туризм є складовою індустрії туризму, яка з кожним роком набуває все більшого значення. Його розвиток зумовлений глобальними тенденціями у сфері здорового способу життя, а також зростаючою увагою до профілактики хвороб і відновлення після стресових ситуацій. Для глибшого розуміння цього процесу необхідно проаналізувати основні теоретичні аспекти, що визначають напрямки розвитку лікувально-оздоровчого туризму: еволюцію концепції, глобальні та локальні тренди, а також вплив інновацій і технологій.

2. З початку свого існування лікувально-оздоровчий туризм став важливою складовою здоров'я та відпочинку. Спочатку він був орієнтований на лікування через бальнеологічні та кліматичні курорти, що базувалися на природних ресурсах, таких як термальні води, грязьові ванни і морські курорти. З часом концепція лікувального туризму зазнала значних змін, і тепер вона охоплює не лише фізичне відновлення, але й психоемоційний стан, зокрема через спа-послуги, медитації та йогу. Еволюція концепції включає також появу wellness-курортів, де акцент ставиться на комплексне оздоровлення, включаючи харчування, фізичну активність і психологічний баланс.

3. Серед глобальних трендів лікувально-оздоровчого туризму можна виокремити зростання попиту на здоровий спосіб життя, активний відпочинок і медичні послуги в рамках туристичних подорожей. Зокрема, здоров'я стало одним з головних критеріїв вибору туристичних напрямків для багатьох людей. Одним із основних напрямків є wellness-туризм, що охоплює відпочинок, фізичні вправи, правильне харчування і психотерапевтичні послуги. Ще одним важливим трендом є медичний туризм, який зростає завдяки доступності висококваліфікованих медичних послуг у деяких країнах, де лікування за кордоном може бути дешевшим, ніж у рідній країні.

4. На локальному рівні розвиток лікувально-оздоровчого туризму також відзначається зростанням популярності природних лікувальних ресурсів. Бальнеологічні курорти, термальні води, лікувальні грязі та інші природні ресурси, доступні в багатьох регіонах, сприяють розвитку цієї індустрії. В Україні, зокрема, великою популярністю користуються курорти, розташовані в Карпатах, на заході країни, та в Криму. Крім того, локальні тренди включають все більшу увагу до екологічного туризму та сталого розвитку, що стає важливою частиною індустрії лікувально-оздоровчого туризму.

5. Інновації в лікувально-оздоровчому туризмі мають вирішальне значення для розвитку цієї індустрії. Нові технології дозволяють пропонувати більш ефективні процедури для відновлення здоров'я. Зокрема, інноваційні методи лікування, такі як біоенергетичні терапії, лазерні процедури, медичні консультації через онлайн-платформи та телемедицина, значно підвищують доступність та ефективність медичних послуг. Впровадження сучасних технологій також дозволяє створювати більш комфортні умови для відпочинку та лікування, забезпечуючи зручність для гостей.

6. Технології відіграють ключову роль у вдосконаленні лікувально-оздоровчого туризму, забезпечуючи нові можливості для персоналізованого підходу до кожного гостя. Системи автоматизації, віртуальна реальність для розслаблення, відстеження фізичних показників за допомогою носимих пристроїв і технологій інтернету речей (IoT) дозволяють оптимізувати досвід

туризму та полегшити процес лікування та реабілітації. Крім того, нові технології дають можливість створювати безпечні та індивідуалізовані програми оздоровлення, що базуються на реальних даних про стан здоров'я.

7. Пандемія COVID-19, а також воєнні конфлікти, мали значний вплив на розвиток лікувально-оздоровчого туризму. Спостерігається зростання попиту на програми реабілітації для тих, хто переніс вірус, а також на психоемоційну підтримку для людей, які пережили стресові ситуації. Крім того, пандемія стимулювала розвиток віддалених форм туризму, таких як онлайн-консультації та віртуальні тури, що дозволяють людям безпечно отримувати медичні та оздоровчі послуги. Війна в Україні ще більше актуалізувала питання фізичного і психічного відновлення, що призвело до розвитку програм для відновлення після травм і стресових ситуацій.

8. Зважаючи на глобальні та локальні тренди, майбутнє лікувально-оздоровчого туризму виглядає обнадійливо. Зростання попиту на здоров'я, благополуччя та профілактику хвороб буде сприяти розвитку нових курортів та послуг, а також інтеграції нових технологій. В Україні важливим аспектом стане розвиток інфраструктури та створення спеціалізованих програм для реабілітації після воєнних травм і психоемоційного стресу. Інновації та локальні ресурси можуть зробити лікувально-оздоровчий туризм важливим напрямом розвитку не тільки для медичного сектору, але й для економіки.

9. Державна підтримка є важливою для стимулювання розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Створення сприятливих умов для розвитку курортної інфраструктури, законодавче регулювання та фінансова підтримка проектів у цій галузі можуть стати важливими факторами для залучення інвестицій і розвитку нових напрямків. Міжнародна співпраця також має велике значення, оскільки дозволяє обмінюватися досвідом, впроваджувати передові технології та залучати іноземних туристів. Спільні проекти з іншими країнами можуть допомогти Україні позиціонуватися на міжнародному ринку лікувально-оздоровчого туризму та залучити додаткові ресурси для розвитку цієї індустрії.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «САНАТОРІЙ «КУРОРТ ОРЛІВЩИНА». АНАЛІЗ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ

2.1 Загальна характеристика ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»

Повна назва санаторно-курортного закладу – Товариство з обмеженою відповідальністю «Санаторій «Курорт Орлівщина» (ЄДРПОУ 32286611).

Організація є дочірнім підприємством приватного акціонерного товариства лікувально-оздоровчих закладів профспілок України «Укрпрофоздоровниця», що належить Федерації профспілок України і Фонду соціального страхування України. Воно виступає провідним лідером на ринку санаторно-курортних послуг в Україні і об'єднує понад 80 санаторно-курортних закладів по всій країні.

Дані про початок діяльності: 11.02.2003; 19.02.2005; 12091200000000141

Основний напрям діяльності:

86.10 Діяльність лікарняних закладів.

Додаткові напрями діяльності:

79.90 Надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність.

Санаторій “Курорт Орлівщина”, раніше відомий як "Новомосковський", розташований у затишному та екологічно чистому куточку села Орлівщина, що в Дніпропетровській області. Це місце вражає своєю природною красою: тут зберігся унікальний реліктовий ліс із величними соснами, відкриваються мальовничі краєвиди на річку Самара, а також можна побачити численні природні пам'ятки. Гості санаторію відчують гармонію з природою, яка сприяє повноцінному відпочинку та відновленню сил.

На мальовничому березі річки Самара облаштований сучасний пляж із численними зручностями: медичним обслуговуванням, службою безпеки, окремими приміщеннями для особистої гігієни, зонами для риболовлі,

дитячими та спортивними майданчиками. Кожна деталь продумана для комфорту та безпеки відвідувачів.

Повітря реліктового лісу відзначається унікальними лікувальними властивостями. Воно позитивно впливає на органи дихання, допомагає заспокоїти нервову систему, покращує загальне самопочуття і сприяє відновленню внутрішніх ресурсів організму. Відвідувачі санаторію мають можливість скористатися індивідуально підібраними процедурами, такими як бальнеотерапія, внутрішнє споживання мінеральних вод, гідротерапія, грязелікування, лікувальний масаж, фізичні вправи та інші види фізіотерапії, що сприяють загальному оздоровленню.

Санаторій займає територію площею 5,32 га, на якій розташовані шість житлових корпусів з зонами для відпочинку, їдальня, клуб, велика паркова зона та спортивні майданчики для баскетболу, футболу й ігор для дітей. Відпочиваючи біля річки, гості можуть насолоджуватися видом із затишного ресторану, розташованого на території берегової зони.

Інфраструктура санаторію добре розвинена: тут працюють аптека, перукарня, кафе, пральня, пункт прокату інвентарю та дитячий майданчик з аніматорами. Для забезпечення безпеки діє цілодобова охорона і медичні пости. Для автомобілів відвідувачів передбачена паркувальна зона з відеоспостереженням і сучасними засобами захисту.

Особливістю санаторію є відділення естетичної терапії, де фахівці допомагають клієнтам нормалізувати вагу, скорегувати фігуру та оздоровити організм у цілому. У процесі лікування гостям надаються консультації щодо основ здорового способу життя та принципів збалансованого харчування.

Санаторій «Курорт Орлівщина» – це ідеальне місце для тих, хто прагне оздоровитися, поповнити енергію, насолодитися природою реліктового лісу, провести час на пляжі або просто відпочити разом із сім'єю в спокійній атмосфері.

Окрім лікувально-оздоровчих послуг, заклад пропонує організацію різноманітних подій: весіль, корпоративів, конференцій та семінарів. Для

цього обладнано конференц-зал із сучасною технікою, що дозволяє розмістити учасників різної чисельності. Санаторій працює цілий рік, і кожен сезон тут має свої унікальні переваги, які приваблюють гостей.

Визнання санаторію підтверджено офіційно: за даними Державного комітету статистики України, «Курорт Орлівщина» здобув звання «Підприємство року 2010» і визнаний одним із найкращих санаторно-курортних закладів України. Місцева мінеральна вода «Новомосковська» ще у 1998 році була внесена до державного кадастру мінеральних вод України, що підкреслює її унікальні властивості та високу якість.

Санаторій «Курорт Орлівщина» чекає на кожного, хто бажає відчутти на собі всі переваги оздоровчого відпочинку в унікальних природних умовах.

Основні напрями санаторно-курортного лікування охоплюють терапію захворювань різних систем організму та патологій, що базується на комплексному підході. Головна ідея такого лікування полягає у застосуванні різноманітних природних лікувальних факторів, фізіотерапевтичних процедур, дієтотерапії, лікарських засобів та сучасних методик.

Перебування на курорті створює можливість змінити звичну обстановку або відволіктися від лікарняної атмосфери, що має значний позитивний вплив на психологічний стан та сприяє покращенню здоров'я.

На території санаторію розташовані їдальня, ресторан, лікувальний корпус та чотири спальні корпуси, які загалом можуть прийняти до 950 гостей. Вся територія добре освітлена та перебуває під охороною. У номерах є телевізори, холодильники, власні санвузли, а також доступ до артезіанської води. Для гостей із травмами хребта передбачені багатофункціональні ліжка, пандуси для пересування на візках, а лікувальні процедури проводяться без вихідних, навіть за відсутності електропостачання. Створено умови для обслуговування осіб із обмеженими можливостями.

Гості санаторію забезпечуються трьома прийомами їжі на день у їдальні. Раціон збалансований за всіма необхідними поживними речовинами, включаючи білки, жири, вуглеводи, вітаміни та мікроелементи. Дієтичне

харчування передбачає п'ять різновидів меню, адаптованих до 15 основних дієт за методикою Певзнера.

Для дітей, осіб із цукровим діабетом чи тих, хто проходить реабілітацію після операцій, розроблене спеціальне роздільне харчування. Також доступні протерті страви, дробове харчування та додаткова вечеря для пацієнтів на інсулінотерапії. Щоденний раціон включає м'ясо, рибу, молочні продукти, свіжі овочі, фрукти та соки. Гості також можуть замовляти страви за власним бажанням через опцію “меню на замовлення” або обирати між дієтичним та комерційним харчуванням, а також дитячими стравами.

У їдальні створені всі умови для комфортного прийому їжі: зручна сервіровка, кондиціонери для підтримання оптимального мікроклімату, музичний супровід і ввічливе обслуговування.

На березі річки Самара розташований культурно-діловий комплекс «Козацька слобода», який включає дерев'яний зруб із танцювальним майданчиком, відкриті та закриті зали, а також конференц-зал на 80 місць. «Козацька слобода» ідеально підходить для організації весіль, банкетів, корпоративних заходів та дитячих свят.

Санаторій «Курорт Орлівщина» пропонує близько 55 видів платних додаткових послуг, із яких 50 – медичні, відзначені високою якістю та ефективністю. Побутові послуги представлені лише п'ятьма варіантами, такими як дискотека, більярд і дитячий клуб. У літній період обмеженість розважальних заходів частково компенсується функціонуванням пляжу, проте взимку це залишається проблемою, яка впливає на низьку заповнюваність курорту. Розробка цікавої розважальної програми є пріоритетним завданням для підвищення привабливості закладу.

Серед конкурентів у цій сфері виділяється база відпочинку «Сонячна», яка пропонує значно ширший спектр додаткових послуг. Санаторій «Курорт Орлівщина» поступається за кількістю послуг, але виграє завдяки найнижчим цінам.

Рівень і якість додаткових послуг безпосередньо впливають на задоволення потреб рекреантів і простих відпочивальників. Продаж літніх будиночків, хоч і не є основною діяльністю курорту, забезпечує значний прибуток у теплі місяці, сприяючи стабільності роботи закладу [35].

Таблиця 2.1 – Аналіз динаміки завантаженості корпусів санаторію у 2021-2023 рр., %

Корпус	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Індекс зростання 2023 р. до 2022 р.	Індекс зростання 2023 р. до 2021 р.
№1 (головний, лікувальний)	74,3	93,2	90,2	-3	15,9
№2 (спальний)	89,4	95,6	91,3	-4,3	1,9
№3 (спальний)	56,7	100	100	0	43,3
№4 (спальний)	72,3	100	100	0	27,7
№5 (спальний)	71,2	100	99,5	-0,5	28,3
№6 (спальний)	75,4	78,6	80,1	1,5	4,7
№7 (спальний)	75,2	89,5	85,4	-4,1	10,2
Середнє значення	73,5	93,8	92,7	-1,1	19,2

Джерело: складено автором за внутрішньою документацією підприємства

Аналізуючи динаміку завантаженості корпусів санаторію у 2021–2023 рр., можна зробити такі висновки:

- у період з 2021 до 2022 р. завантаженість корпусів зросла майже у всіх випадках, що може бути пов'язано з активізацією відвідувань після пандемії COVID-19.

- у 2023 р. спостерігається незначне зниження завантаженості в кількох корпусах порівняно з 2022 р., але у порівнянні з 2021 р. завантаженість зросла.

- завантаженість корпусу №1 зросла на 15,9% у 2023 р. порівняно з 2021 р., але зменшилася на 3% порівняно з 2022 р. Зниження завантаженості може вказувати на зміни в попиті на лікувальні послуги або появу конкурентів.

- найбільше зростання завантаженості спальних корпусів (№2-№7) у

2023 р. до 2021 .р спостерігається в корпусах №3, №4, та №5 – н 43,3%, 27,7% і 28,3% відповідно. Ці корпуси досягли 100% завантаження у 2022 р. й майже зберегли цей рівень у 2023-му.

- корпус №6 демонструє найменше зростання завантаженості (лише 4,7%) у 2023 р. до 2021 .р, що вказує на його стабільний, але менш значний попит.

- корпус №7 у 2023 р. показав зменшення завантаженості на 4,1% порівняно з 2022 .р, але загальне зростання за три роки склало 10,2%.

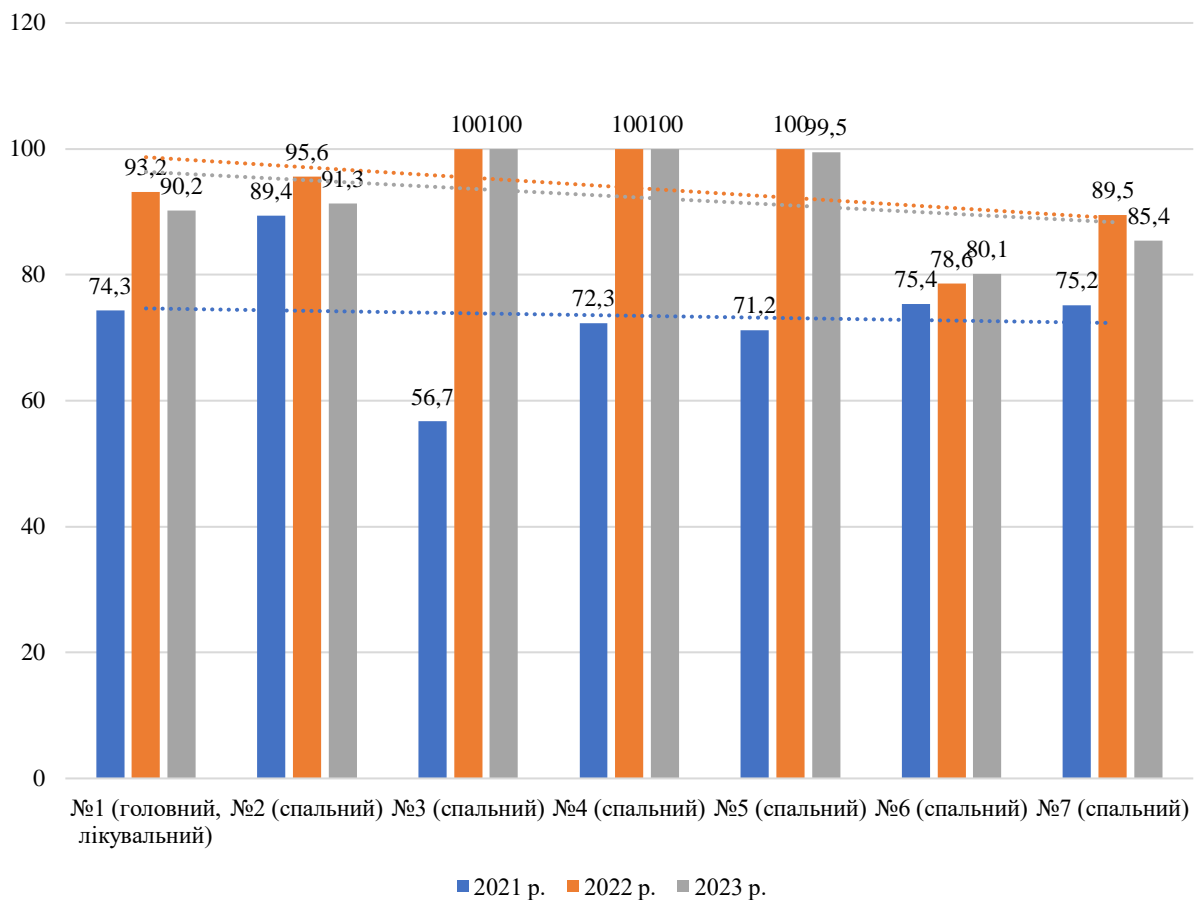

Рисунок 2.1 – Аналіз динаміки заповнюваності корпусів санаторію у 2021-2023 рр., %

Джерело: побудовано автором за внутрішньою документацією підприємства

У середньому завантаженість корпусів зросла на 19,2% з 2021 до 2023 р., що є позитивним трендом.

Проте порівняно з 2022 р. середній показник завантаженості знизився на

1,1%, що свідчить про незначне уповільнення динаміки.

Особливості та рекомендації щодо підвищення завантаженості:

Корпуси №3, №4, і №5 демонструють найвищу завантаженість і стабільність, тому їхній стан слід підтримувати на високому рівні.

Зниження завантаженості в головному лікувальному корпусі (№1) може вимагати аналізу попиту на лікувальні послуги та адаптації їх до потреб клієнтів.

Корпуси №6 і №7 мають потенціал для підвищення завантаженості за рахунок оновлення інфраструктури або впровадження нових програм відпочинку та лікування.

Зменшення завантаженості у 2023 році може бути сигналом до необхідності корекції маркетингових стратегій для підтримки стабільного попиту.

Загалом, позитивна динаміка завантаженості у 2021–2023 рр. свідчить про хорошу репутацію санаторію, однак необхідно враховувати індивідуальні особливості корпусів та адаптувати пропозицію до потреб клієнтів.

Організаційна структура санаторно-курортного закладу включає медичний персонал спальних корпусів та водолікувальних відділень, службу харчування (їдальня санаторію, кафе-ресторан), відділи матеріально-технічного забезпечення, адміністративно-господарську службу, технічну службу, бухгалтерію, відділ реалізації путівок, відділ економіки та планування, відділ кадрів, юридичний відділ, персонал відділу культурно-масового обслуговування тощо.

Організаційна структура досліджуваного санаторію подана на рис. 2.2 (елементи основного та допоміжного виробництва). Організаційна структура управління персоналом ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» представлена на рис. 2.3.

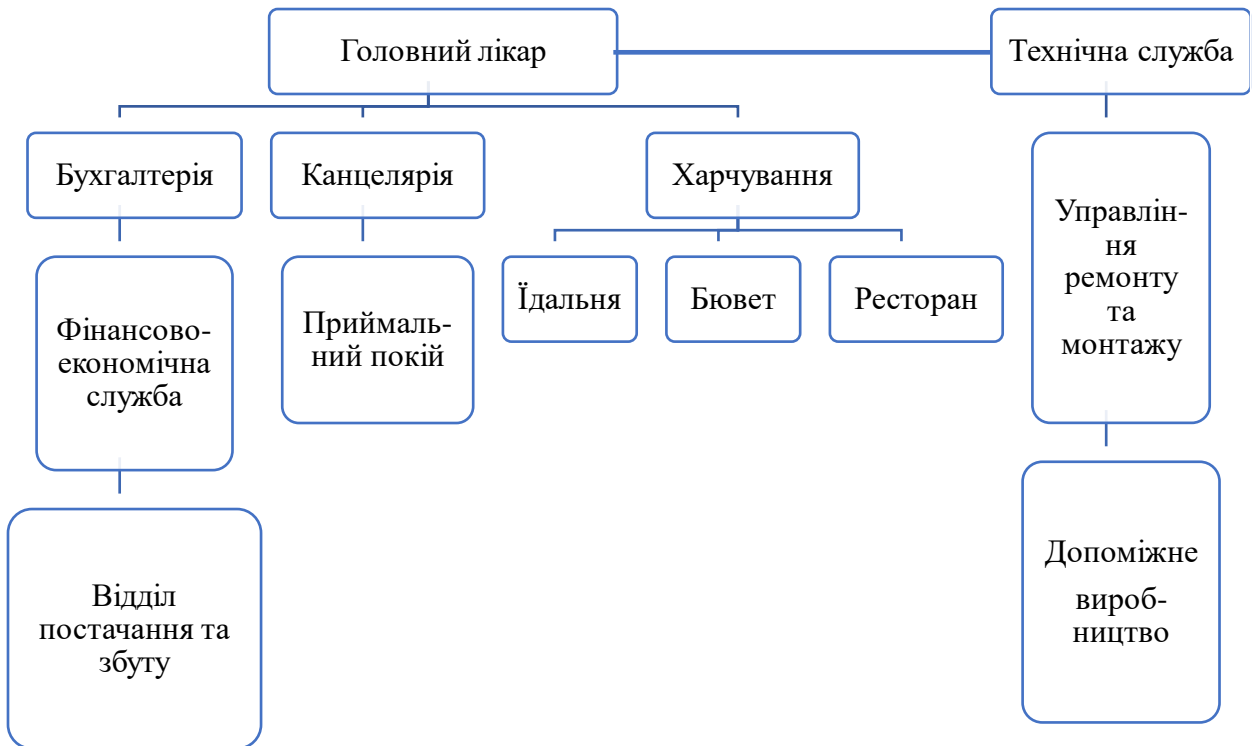

Рисунок 2.2 – Структура управління ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»

Джерело: внутрішня організаційно-розпорядча документація

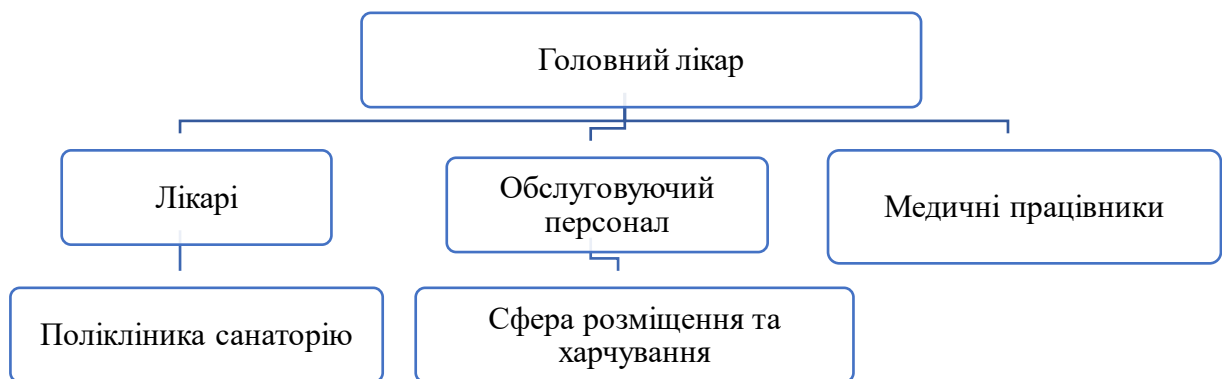

Рисунок 2.3 – Організаційна структура управління персоналом ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»

Джерело: внутрішня організаційно-розпорядча документація

Основними клієнтами ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» є:

- люди, які потребують оздоровлення та реабілітації: пацієнти із захворюваннями опорно-рухового апарату, серцево-судинної, дихальної та нервової систем, а також із хронічними патологіями;
- особи після операцій та травм: клієнти, які проходять відновлення після хірургічних втручань або отриманих травм, зокрема із застосуванням спеціалізованих процедур та обладнання;
- люди з інвалідністю: гості, для яких передбачено доступність послуг, спеціальні номери та медичні програми;
- сім'ї з дітьми: клієнти, які шукають спільний відпочинок із можливістю лікування та дієтичного харчування для дітей;
- особи, які віддають перевагу профілактиці здоров'я: ті, хто хоче покращити самопочуття завдяки комплексному підходу, включаючи природні лікувальні фактори, фізіотерапію та дієтотерапію;
- туристи та організовані групи: відвідувачі, які цікавляться культурно-діловими або розважальними послугами санаторію, зокрема конференціями, банкетами чи відпочинком [15].

Таблиця 2.2 – Динаміка та структура рекреантів ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» за 2021-2023 рр.

Категорія відпочиваючих	2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	Кількість осіб	Питома вага, %	Кількість осіб	Питома вага, %	Кількість осіб	Питома вага, %
За метою відвідування:						
- сімейні відпочиваючі	1430	24	1470	22	1630	25
- індивідуальні відпочиваючі	2001	33	2138	32	1956	30
- медичні відпочиваючі	2650	44	3073	46	3260	50
ВСЬОГО	5875	100	6680	100	6520	100
За віком рекреантів:						
- діти до 14 років	1265	21	1470	22	1785	27,4
- підлітки від 14 до 18 років	260	4	267	4	365	5,6
- від 18 до 50 років	1601	26	1737	26	1304	20
- від 50 до 65 років	1678	28	1870	28	1630	25
- старше 65 років	1187	20	1336	20	1434	22
ВСЬОГО	6079	100	6680	100	6520	100,0

Джерело: складено автором за [35]

Санаторій «Курорт Орлівщина» є важливим осередком оздоровлення та відпочинку, який пропонує широкий спектр послуг для різних категорій відвідувачів. Аналіз динаміки та структури його клієнтської бази за 2021–2023 роки дозволяє виявити ключові тенденції та зміни в уподобаннях відпочиваючих.

Останні три роки показують стабільне зростання інтересу до медичного відпочинку. Частка клієнтів, які обирають санаторій для лікувальних послуг, зросла з 44% у 2021 р. до 50% у 2023 р. Ця динаміка свідчить про збільшення довіри до якісних медичних програм, які надає заклад. Водночас, сімейний відпочинок також демонструє позитивний тренд: його частка поступово зростає, досягнувши 25% у 2023 р., що підтверджує, що санаторій стає популярним місцем для відпочинку з дітьми, що знаходить відображення у значному збільшенні кількості дітей до 14 років серед рекреантів.

Окремої уваги заслуговує зміна вікової структури клієнтів. Найпомітніше зростання спостерігається у категорії дітей молодше 14 років (з 21% у 2021 р. до 27,4% у 2023 р.) та людей старше 65 років (з 20% до 22%). Такі тенденції вказують на те, що санаторій стає осередком міжпоколінного відпочинку, де одночасно враховуються потреби дітей та літніх людей. У той же час зменшення частки відвідувачів віком від 18 до 50 років (з 26% у 2021 році до 20% у 2023 р.) може свідчити про зміну пріоритетів серед молодших клієнтів або їхній вибір інших форматів відпочинку.

Загалом, хоча загальна кількість відвідувачів у 2023 р. трохи знизилась порівняно з 2022 р., вона все ще перевищує рівень 2021 року. Це свідчить про стабільну популярність закладу та його здатність адаптуватися до потреб різних груп клієнтів. Санаторій зосереджується на розширенні лікувальних послуг, розвитку сімейного відпочинку та створенні умов для комфортного перебування літніх людей.

Санаторій «Курорт Орлівщина» успішно адаптується до змінюваних умов та запитів своєї аудиторії. Його стратегія, що базується на поєднанні медичних послуг, сімейного дозвілля та турботи про людей похилого віку,

робить заклад універсальним вибором для відпочинку. У подальшому заклад має потенціал для ще більшого зміцнення своїх позицій, зокрема через роботу з молодшими клієнтами та удосконалення спектру послуг.

Соціальний профіль відпочиваючих у ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» відображає різноманітність клієнтської бази та її соціально-демографічні характеристики, що дозволяє краще розуміти потреби і переваги відвідувачів, а також адаптувати пропозиції та стратегії маркетингу. Згідно з наданими даними за 2021-2023 рр., можна виділити кілька основних аспектів соціального профілю відпочиваючих.

1. Ціль відвідування санаторію – однією з основних характеристик соціального профілю є визначення цілей відвідування санаторію. Відпочиваючі можна поділити на три основні категорії: сімейні, індивідуальні та медичні відпочиваючі.

Медичні відпочиваючі складають найбільшу групу клієнтів. Їхня частка зросла з 44% у 2021 р. до 50% у 2023 р., що свідчить про зростаючий інтерес до лікувальних та оздоровчих послуг. Це можуть бути як люди, які потребують лікування, так і ті, хто бажає відновити здоров'я після хвороб або операцій.

Сімейні відпочиваючі показали невелике зростання за три роки (з 24% у 2021 р. до 25% у 2023 р.). Ці клієнти зазвичай обирають санаторій для відпочинку з дітьми або для спільного відпочинку з родиною, що підкреслює орієнтацію санаторію на забезпечення комфортних умов для сімей.

Індивідуальні відпочиваючі займають середню частку в соціальному профілі відпочиваючих (приблизно 30% кожного року). Це люди, які приїжджають на відпочинок чи лікування без сім'ї, часто з конкретною метою, наприклад, для відновлення здоров'я або ж для відпочинку на самоті.

2. Вікова категорія відпочиваючих – віковий профіль є важливим аспектом для визначення потреб відпочиваючих і планування послуг. У соціальному профілі клієнтів ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» спостерігаються певні зміни у вікових групах відвідувачів за три роки.

Діти до 14 років займають значну частку клієнтів, і їхня кількість зростає з 21% у 2021 р. до 27,4% у 2023 р., що свідчить про збільшення популярності санаторію серед сімей з дітьми, які шукають місця для оздоровлення та відпочинку.

Підлітки від 14 до 18 років складають відносно невелику частку (приблизно 4-5% кожного року). Це можуть бути діти, які проходять лікування або відпочивають з батьками.

Від 18 до 50 років – це категорія, яка показала зниження частки з 26% у 2021 р. до 20% у 2023 р. Можливо, це пов'язано зі змінами в потребах та уподобаннях молодих людей, які можуть вибирати інші формати відпочинку.

Вік від 50 до 65 років зберігається стабільним (близько 25-28% за всі три роки). Це група клієнтів середнього віку, яка часто шукає санаторії для лікування та оздоровлення.

Літні люди старше 65 років також складають значну частку клієнтів (приблизно 20-22% у 2021-2023 рр), що свідчить про високу популярність санаторію серед людей похилого віку, які потребують спеціалізованого медичного догляду та відпочинку.

3. Сімейний статус – з огляду на популярність санаторію серед сімей з дітьми, можна припустити, що більшість клієнтів, які відвідують заклад, є представниками сімейних пар, що подорожують разом. Сімейний відпочинок є важливим напрямом для санаторію, тому наявність дитячих розважальних програм, оздоровчих процедур для дітей, а також зручних умов для сімейного відпочинку, ймовірно, робить цей сегмент особливо привабливим.

4. Соціально-економічний статус – у контексті соціально-економічного статусу клієнтів можна відзначити, що більшість відпочиваючих в санаторії є представниками середнього та середнього класу, які здатні дозволити собі витрати на лікувальний чи оздоровчий відпочинок. Зростаючий інтерес до медичних послуг свідчить про більш високий запит на якісне медичне обслуговування, що потребує певного рівня доходу для забезпечення лікування та відпочинку в санаторії.

5. Туристичні вподобання та мотивація – мотивація відпочиваючих у санаторії в першу чергу пов'язана з необхідністю лікування або оздоровлення, а також відпочинком після важкого робочого періоду. Вибір санаторію як місця для відновлення здоров'я відображає високий рівень довіри до медичних послуг, що надаються. Водночас, зростаюча кількість сімейних відпочиваючих та дітей свідчить про те, що санаторій активно працює над забезпеченням умов для комфортного відпочинку для різних вікових груп.

Соціальний профіль відпочиваючих у ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» відзначається значною різноманітністю, що дозволяє закладу ефективно адаптувати свої послуги під потреби різних груп клієнтів. Збільшення частки медичних відпочиваючих та дітей, стабільний інтерес серед людей старшого віку, а також орієнтація на сімейний відпочинок — все це підтверджує широкий спектр послуг, які пропонує санаторій. Поглиблений аналіз соціального профілю дає змогу точно налаштувати маркетингові стратегії та покращувати якість наданих послуг для кожної з категорій відпочиваючих [8].

2.2 Аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»

Перед проведенням конкурентного аналізу діяльності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» важливо спершу здійснити аналіз внутрішнього середовища та фінансово-економічних показників, що необхідно для кількох ключових причин:

1. Розуміння внутрішніх сильних та слабких сторін – аналіз внутрішнього середовища дозволяє виявити переваги та недоліки санаторію, такі як управлінські процеси, матеріально-технічна база, якість послуг і ефективність роботи персоналу, що дасть змогу краще оцінити, які аспекти потребують покращення для підвищення конкурентоспроможності.

2. Фінансова стабільність – оцінка фінансово-економічних показників (дохід, витрати, рентабельність) дозволяє зрозуміти фінансовий стан підприємства, що є критично важливим для порівняння з конкурентами. Якщо санаторій не має стабільних фінансових результатів, це може стати проблемою в конкурентному середовищі.

3. Підготовка до порівняння з конкурентами – розуміння внутрішніх процесів і фінансових результатів допомагає у формуванні більш точного і реалістичного конкурентного аналізу, оскільки дозволяє визначити, на які аспекти варто звертати увагу при порівнянні з іншими учасниками ринку.

Попередній аналіз внутрішнього середовища та фінансових показників створює основу для більш детального і обґрунтованого конкурентного аналізу.

Проведемо аналіз основних фінансово-економічних показників господарської діяльності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Основні фінансово-економічні показники діяльності досліджуваного санаторію за 2021-2023 рр.

Показник	Од. вим.	2021	2022	2023	Відхилення абсолютне 2023 р. до 2022 р.	Відхилення відносне 2023 р. до 2021 р.
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	тис.грн.	21687,0	29534,0	50648,0	21114,0	171,49
2. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	тис.грн.	19635,0	27653,0	38109,0	10456,0	137,81
3. Витрати на 1 грн.	грн	0,9	0,9	0,8	-0,2	80,05
4. Валовий фінансовий результат (прибуток)	тис. грн.	995,0	1881,0	12539,0	10658,0	666,61
5. Вартість основних засобів	тис. грн.	30046,0	31524,0	33092,0	1568,0	104,97
6. Фондоємність	грн/грн	1,4	1,1	0,7	-0,4	61,06
7. Фондовіддача	разів	0,7	0,9	1,5	0,6	162,82
8. Фондоозброєність	тис.грн /особу	653,1	606,2	479,6	-126,6	79,11

Продовження табл. 2.3

9. Обігові кошти підприємства	тис.грн	1412,0	1142,1	7844,0	6701,9	686,81
10. Кількість операційних циклів	обертів	15,3	25,9	6,5	-19,4	24,93
11. Тривалість операційного циклу	днів	23,4	13,9	55,8	41,9	401,11
12. Чисельність персоналу	осіб	46,0	52,0	69,0	17,0	132,69
13. Продуктивність праці персоналу	тис.грн/особу	471,5	568,0	734,0	166,0	129,23
14. Рентабельність від реалізації послуг	%	5,1	6,8	32,9	26,1	483,87
15. Чистий прибуток	тис. грн.	816,0	1542,4	1674,0	131,6	108,53
Рентабельність послуг за чистим прибутком	%	4,2	5,6	4,4	-1,2	78,44

Джерело: розраховано автором за [44]

За період з 2021 по 2023 рр. чистий дохід від реалізації збільшився на 171,49%, що свідчить про значний ріст доходів санаторію. У 2023 р. дохід досяг 50648,0 тис. грн, що на 21114,0 тис. грн більше, ніж у попередньому році. Це є позитивним сигналом про зростання попиту на послуги санаторію.

Собівартість реалізованої продукції також збільшилася на 37,81% у порівнянні з 2021 р., досягнувши 38 109,0 тис. грн у 2023 р. Це може свідчити про підвищення витрат на виробництво та надання послуг, що може бути пов'язано з інфляцією, підвищенням цін на ресурси або розширенням обсягів наданих послуг.

Витрати на 1 грн доходу зменшились з 0,9 грн у 2021 р. до 0,8 грн у 2023 році, що свідчить про підвищення ефективності використання ресурсів та зниження витрат на одиницю доходу. Це позитивний тренд, який вказує на більш ефективне управління витратами.

Валовий прибуток за три роки зріс більш ніж у шість разів, досягнувши 12539,0 тис. грн у 2023 р., що свідчить про значне покращення фінансових результатів санаторію, що є результатом як зростання доходів, так і ефективнішого управління витратами.

Вартість основних засобів зросла на 4,97%, що свідчить про інвестиції в оновлення та підтримку матеріально-технічної бази санаторію.

Фондоємність зменшилася на 38,94%, що означає, що кожен гривня вкладена в основні засоби генерує менший дохід. Однак фондоддача збільшилася на 62,82%, що вказує на підвищення ефективності використання основних засобів у виробничому процесі.

Фондоозброєність зменшилася на 20,89%, що може свідчити про зниження продуктивності або оптимізацію чисельності персоналу в розрахунку на основні засоби.

Обігові кошти зросли на 686,81%, що свідчить про значне поліпшення ліквідності підприємства та здатність фінансувати свою діяльність.

Кількість операційних циклів зменшилась, що вказує на менш ефективне використання оборотних коштів. Тривалість операційного циклу збільшилась на 401,11%, що може свідчити про затримку в обороті коштів і необхідність вдосконалення управління обіговими коштами.

Чисельність персоналу збільшилась на 32,69%, а продуктивність праці зросла на 29,23%, що свідчить про зростання ефективності роботи персоналу та, ймовірно, збільшення обсягу послуг.

Рентабельність від реалізації послуг зросла на 483,87% у 2023 р., що вказує на значне покращення фінансової ефективності підприємства.

Чистий прибуток збільшився на 8,53% у 2023 р., але рентабельність за чистим прибутком знизилась на 21,56%, що може бути пов'язано з деяким зростанням витрат або підвищенням податків.

Аналіз фінансово-економічних показників показує, що ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» демонструє позитивні тенденції у розвитку своєї діяльності, зокрема в збільшенні доходів, прибутку та ефективності використання основних засобів. Однак варто звернути увагу на збільшення витрат на основні засоби, збільшення тривалості операційного циклу та деяке зниження рентабельності за чистим прибутком. Це вимагає подальшої уваги до управління витратами та оптимізації обігових коштів.

PEST-аналіз дозволяє оцінити зовнішнє середовище ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» на основі чотирьох ключових факторів: політичних, економічних, соціальних та технологічних.

Таблиця 2.4 – PEST-аналіз зовнішнього середовища ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»

Фактори	Характеристика	Вплив на діяльність санаторію
Політичні фактори	Стабільність політичної ситуації в Україні.	Позитивний вплив, оскільки державна підтримка може забезпечити фінансову стабільність і розвиток санаторію, а також залучити більше відпочиваючих через пільгові програми.
	Підтримка державою санаторно-курортного комплексу через програми оздоровлення населення.	
Економічні фактори	Ставка на розвиток внутрішнього туризму через економічну ситуацію в Україні.	Економічна ситуація може вплинути на купівельну спроможність, що знизить попит на високовартісні послуги. Однак збільшення внутрішнього туризму може принести вигоду.
	Загальний рівень доходів населення та його здатність оплачувати санаторно-курортні послуги.	
	Інфляція та зміни в валютних курсах.	
Соціальні фактори	Підвищення інтересу до здорового способу життя.	Позитивний вплив, оскільки збільшення попиту на здоров'я і відпочинок сприяє розвитку санаторію. Зростання попиту серед старшого покоління створює додаткові можливості для розвитку.
	Старіння населення та зростання попиту на медичні та оздоровчі послуги.	
	Зміни в поведінкових трендах: інтерес до спокійного відпочинку, здоров'я, детоксикації, йоги тощо.	
Технологічні фактори	Впровадження нових медичних технологій (наприклад, апаратних методів лікування).	Позитивний вплив через можливість покращення якості послуг та розширення клієнтської бази завдяки інтернет-просуванню та впровадженню нових лікувальних технологій.
	Розвиток онлайн-маркетингу та бронювання послуг.	
	Інновації в галузі здоров'я та альтернативних методів лікування.	

Джерело: сформовано автором

Державна підтримка та стабільність політичної ситуації позитивно впливають на можливості для розвитку санаторію, зокрема завдяки програмам для підтримки оздоровлення населення. Однак нестабільність може створити певні ризики для бізнесу.

Економічна ситуація в країні може зменшити платоспроможність клієнтів, що вплине на попит на дорогі послуги. Проте збільшення внутрішнього туризму може компенсувати ці негативні фактори, оскільки все більше українців шукають доступніші варіанти відпочинку на території країни.

Зміни в суспільних настроях на користь здорового способу життя та збільшення попиту на медичні та оздоровчі послуги в рамках старіння населення відкривають нові можливості для санаторію. Це також означає, що важливо приділяти увагу зростаючому попиту на альтернативні методи оздоровлення.

Впровадження нових технологій у медичній сфері та розвиток інтернет-продажу та бронювання можуть значно полегшити процес залучення нових клієнтів та підвищити ефективність обслуговування, що також відкриває можливості для покращення лікувальних послуг.

Узагальнюючи, зовнішнє середовище для ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» є переважно позитивним. Однак для збереження конкурентоспроможності важливо постійно стежити за економічними змінами, соціальними трендами та технологічними інноваціями.

ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» працює в сфері санаторно-курортних послуг, де спостерігається висока конкуренція серед українських оздоровчих закладів. На ринку діють як державні, так і приватні санаторії, що пропонують різноманітні послуги [12].

Основними конкурентами санаторію є інші заклади з подібним лікувальним профілем, розташовані в популярних для відпочинку регіонах, зокрема:

1. ДП «Санаторій «Дніпровський» (м. Кам'янське, Дніпропетровська обл., вул. Гастелло, 2);
2. ДП «Санаторій «Славутич» (м. Верхньодніпровськ, Дніпропетровська обл.);

3. ТОВ «Санаторій «Сонячний» (Павлоградський р-н, с. Вербки, Дніпропетровська обл., вул. Лісова, 3).

Переваги ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»:

- наявність унікальних природних мінеральних джерел;
- екологічно чиста територія, оточена реліктовим лісом;
- високий рівень медичних послуг і широкий вибір лікувальних процедур;
- ліцензії та сертифікати, що підтверджують високу якість послуг.

Недоліки:

- відсутність розвинутої розважальної інфраструктури, що зменшує привабливість для молодших відвідувачів;
- значна зношеність основних засобів, що може впливати на якість послуг;
- обмежена кількість додаткових побутових послуг, що знижує конкурентоспроможність.

Протягом останніх трьох років спостерігається зростання вартості основних засобів, однак їх ефективність знижується. Прибуток від реалізації послуг зменшився, а кількість персоналу знижувалася щороку. Водночас значно покращилася ефективність використання обігових коштів, що позитивно вплинуло на фінансові результати.

Соціальний профіль відпочиваючих: це, переважно, сімейні люди віком від 30 до 60 років з вищою або середньою освітою.

Для збільшення продажів необхідно розширити аудиторію, орієнтуючись на молодших відвідувачів, які наразі не є основною групою зацікавлених у санаторно-курортних послугах.

Табл. 2.5 представляє порівняння рівня конкурентоспроможності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» з іншими основними санаторіями Дніпропетровської області за низкою пріоритетних критеріїв. Кожен критерій оцінюється за шкалою від 1 до 10, де 10 означає найвищий рівень.

Таблиця 2.5 – Порівняння рівня конкурентоспроможності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» з основними конкурентами Дніпропетровської області

Основні конкуренти / пріоритетні критерії порівняння	ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»	ДП «Санаторій «Дніпровський»	ДП Санаторій «Славутич»	ТОВ Санаторій «Сонячний»
Цінова доступність	5	6	7	5
Лікувальна база	8	8	5	6
Транспортна віддаленість	5	5	4	3
Імідж установи	8	7	6	5
Наявність інноваційних програм	5	8	8	6
Зручність номерного фонду	6	8	5	8
Якість харчування	7	6	7	5
Інфраструктура	8	7	6	5
Маркетингова активність	7	7	5	8
Відношення персоналу	7	7	8	6
Сервіс	8	7	6	8
Разом	74	76	67	65

Джерело: складено автором за експертним опитуванням

1. Цінова доступність – ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» отримує 5 балів, що свідчить про середню цінову доступність в порівнянні з конкурентами. ДП «Санаторій «Славутич» має найбільш доступні ціни (7 балів), тоді як ТОВ «Сонячний» також має помірну доступність (5 балів).

2. Лікувальна база – ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» має високу оцінку (8 балів), що підкреслює ефективну лікувальну інфраструктуру. Тоді як інші санаторії, такі як ДП «Санаторій «Славутич» (5 балів), мають обмежену лікувальну пропозицію.

3. Транспортна віддаленість – ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» має помірний рівень (5 балів), тоді як ТОВ «Сонячний» має найменшу віддаленість (3 бали).

4. Імідж установи – оцінка ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» на рівні 8 балів свідчить про сильний імідж серед конкурентів, поступаючись лише ДП «Санаторій «Дніпровський» (7 балів).

5. Наявність інноваційних програм – найвищу оцінку отримують ДП «Санаторій «Славутич» і ДП «Санаторій «Дніпровський» (8 балів), що свідчить про активне впровадження нових лікувальних та оздоровчих програм. ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» має 5 балів, що вказує на середній рівень інновацій.

6. Зручність номерного фонду – найвищу оцінку за зручність номерів має ТОВ «Сонячний» (8 балів), в той час як ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» займає середню позицію з оцінкою 6 балів.

7. Якість харчування – ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» отримує оцінку 7 балів, що є конкурентоспроможним показником у порівнянні з іншими санаторіями.

9. Інфраструктура – ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» має найкращу інфраструктуру серед конкурентів з оцінкою 8 балів.

10. Маркетингова активність – ТОВ «Санаторій «Сонячний» має найвищу оцінку за маркетингову активність (8 балів), в той час як інші санаторії мають помірніші показники.

11. Відношення персоналу – ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» на рівні з ДП «Санаторій «Дніпровський» і ДП Санаторій «Славутич» (7 балів), що вказує на високий рівень сервісу.

12. Сервіс – ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» отримує найвищу оцінку за рівень сервісу серед конкурентів з 8 балами.

ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» має конкурентні переваги за лікувальною базою, інфраструктурою та сервісом, однак поступається конкурентам у деяких аспектах, таких як інноваційні програми та зручність номерного фонду.

Стратегічні напрямки розвитку ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» повинні зосереджуватись на розширенні та вдосконаленні альтернативних лікувально-оздоровчих послуг, що включає:

1. Інтеграція інноваційних методів лікування – впровадження новітніх методик, таких як фітотерапія, ароматерапія, йога та медитація, що дозволить

залучити нові сегменти споживачів, зокрема молодь та людей, які шукають альтернативні підходи до здоров'я.

2. Розширення спа-послуг – розвиток спа-центрів з використанням натуральних косметичних засобів, лікувальних грязей, мінеральних вод, що підвищить привабливість санаторію для тих, хто шукає релаксацію та відновлення.

3. Впровадження прогресивних оздоровчих програм – створення комплексних програм для лікування стресу, депресії та хронічної втоми через інтеграцію психо- та фізіотерапії.

4. Акцент на здорове харчування та детоксикацію – запуск програм здорового харчування, детокс-дієт та підтримка правильного способу життя для підвищення якості життя клієнтів.

5. Розвиток активного відпочинку – організація активних програм, таких як велопоходи, піші тури, а також спортивні змагання, що залучатимуть клієнтів, які орієнтуються на фізичне оздоровлення через активність.

Наведені вище заходи дозволять «Курорту Орлівщина» створити комплексний підхід до оздоровлення та значно підвищити свою конкурентоспроможність на ринку санаторно-курортних послуг.

2.3 Аналіз лікувально-оздоровчих послуг в ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»

Санаторій «Курорт Орлівщина» пропонує широкий спектр лікувально-оздоровчих послуг, зокрема процедури для зміцнення здоров'я, відновлення після хірургічних втручань, боротьби з целюлітом, а також для загального оздоровлення організму. До послуг гостей доступні різні види терапій, включаючи пресотерапію, масажі, фізіотерапевтичні процедури, детоксикаційні програми та багато іншого. Ці послуги сприяють покращенню фізичного та психоемоційного стану відпочиваючих, забезпечуючи відновлення та релаксацію.

Розглянемо детально лікувально-оздоровчі послуги, що надає ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина».

Санаторно-курортне лікування є комплексним методом оздоровлення, що включає природні лікувальні фактори, фізіотерапевтичні процедури, дієтотерапію та медичні методи. Воно сприяє зупинці розвитку захворювань, прискоренню відновлення після операцій і покращенню стану при хронічних захворюваннях. Лікування включає прийом лікаря, фізіотерапію, бальнеотерапію, фітотерапію, ароматерапію, використання мінеральної води та інші методи. Це дозволяє покращити прогноз хвороби, подовжити період ремісії та знизити втрату працездатності.

Пресотерапія – це інноваційна процедура, що використовує повітряний тиск для стимулювання лімфо- та кровообігу, сприяючи виведенню токсинів і покращенню загального самопочуття. Вона допомагає зменшити набряклості, поліпшити рельєф шкіри, запобігти варикозу і сприяє детоксикації організму. Пресотерапія популярна цілий рік: влітку для корекції форм, восени та взимку для профілактики целюліту, а навесні – для скульптурування тіла. Ця процедура доступна в санаторії «Курорт Орлівщина», де вона приносить користь і комфорт усім відвідувачам.

Процедура Detox в санаторії «Курорт Орлівщина» – це безмедикаментозна програма очищення організму, яка сприяє відновленню здоров'я та покращенню самопочуття. Програма включає в себе очищення травної системи, нормалізацію обміну речовин і активацію біопроесів. Завдяки використанню унікальної мінеральної води «Новомосковська», чистому повітрю реліктового лісу та індивідуально підібраним процедурам, процедура допомагає знизити вагу, покращити стан шкіри, стабілізувати емоційний стан та підвищити загальний тонус організму. Програма доступна в різних форматах: від короткочасних експрес-курсів до комплексних антистресових програм.

Санаторно-курортне лікування пацієнтів із захворюваннями органів травлення включає комплексний підхід до відновлення здоров'я. До основних

показань для лікування відносяться хронічний гастрит, виразка шлунка, гепатит, холецистит, панкреатит, дискінезія жовчовивідних шляхів та інші захворювання. Лікування включає прийом лікаря, дієту, кліматотерапію, фізіотерапію, бальнеотерапію, фітотерапію та ароматерапію. Спеціальні процедури, як кишкове зрошення та лікувальні мікроклізми, застосовуються за показаннями для покращення результатів лікування.

Включає комплекс процедур для полегшення болю, покращення рухливості та відновлення функцій суглобів і м'язів. Показаннями є артрит, хвороба Бехтерева, остеоартроз, поліартрит, ревматоїдний артрит, остеопороз, бурсит та інші. Лікувальні заходи включають прийом лікаря, дієту (раціон №5), кліматотерапію, лікувальну фізкультуру, бальнеотерапію з йодо-бромними ваннами, теплотерапію, ароматерапію, масаж, а також використання мінеральної води для пиття.

Санаторно-курортне лікування захворювань нервової системи включає комплекс заходів для реабілітації пацієнтів після ішемічних інсультів, черепно-мозкових травм, а також у разі порушень церебрального кровообігу. Лікування передбачає прийом лікаря, санаторний режим, дієту, кліматотерапію, лікувальну фізкультуру, бальнеотерапію з йодо-бромними ваннами, теплотерапію (аплікації грязьові або озокеритові), фітотерапію, ароматерапію, масаж та використання мінеральної води. Ці процедури сприяють відновленню функцій центральної нервової системи та поліпшенню загального стану пацієнтів.

Санаторно-курортне лікування захворювань системи кровообігу включає комплекс процедур для відновлення серцево-судинної системи та поліпшення загального стану пацієнта. Це включає прийом лікаря, санаторний режим, спеціалізовану дієту, кліматотерапію, лікувальну фізкультуру, апаратну фізіотерапію, використання мінеральної води для пиття, йодо-бромні ванни, фітотерапію, синглето-кисневу терапію та ароматерапію. Крім того, пацієнти можуть отримувати невідкладну медикаментозну терапію за

показаннями. Це сприяє поліпшенню функцій серцево-судинної системи та загальному оздоровленню.

Таблиця 2.6 – Аналіз структури рекреантів за використанням лікувально-оздоровчих програм

Категорія відпочиваючих	2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	Кількість осіб	Питома вага, %	Кількість осіб	Питома вага, %	Кількість осіб	Питома вага, %
Комплексне санаторно-курортне лікування	3630	61,8	4231	63,3	4045	62,0
Пресотерапія	94	1,6	143	2,1	165	2,5
Detox	367	6,2	342	5,1	311	4,8
Санаторно-курортне лікування пацієнтів із захворюваннями органів травлення	478	8,1	541	8,1	475	7,3
Санаторно-курортне лікування пацієнтів із захворюваннями органів травлення	234	4,0	379	5,7	451	6,9
Санаторно-курортне лікування захворювань нервової системи	165	2,8	205	3,1	267	4,1
Санаторно-курортне лікування захворювань системи кровообігу	324	5,5	387	5,8	301	4,6
Санаторно-курортне лікування при порушеннях обміну речовин та захворюваннях ендокринної системи	231	3,9	187	2,8	199	3,1
Санаторно-курортне лікування захворювань органів дихання	342	5,8	265	4,0	306	4,7
ВСЬОГО	5875	100	6680	100	6520	100

Джерело: розраховано автором за [35]

Санаторно-курортне лікування при порушеннях обміну речовин та захворюваннях ендокринної системи включає низку процедур для нормалізації функцій організму. Лікування рекомендується при цукровому діабеті, захворюваннях щитовидної залози, після операцій на органах

ендокринної системи, а також при ожирінні. В комплекс заходів входять: прийом лікаря, дієта №9, фізіотерапія, лікувальна фізкультура, кліматотерапія, мінеральні води, бальнеотерапія (йодо-бромні ванни), фітотерапія, ароматерапія, масаж, а також необхідна медикаментозна терапія за показаннями.

Санаторно-курортне лікування захворювань органів дихання включає комплекс заходів для пацієнтів, які перенесли пневмонію, хронічний бронхіт, бронхоектатичну хворобу, бронхіальну астму та інші респіраторні проблеми. Лікування включає прийом лікаря, дієту №5, санаторний режим, кліматотерапію, лікувальну фізкультуру, апаратну фізіотерапію, синглето-кисневу терапію, інгаляції, ароматерапію, а також йодо-бромні ванни та мінеральну воду. Важливо, що цей комплекс заходів сприяє покращенню функцій дихальної системи та відновленню після хвороб легенів.

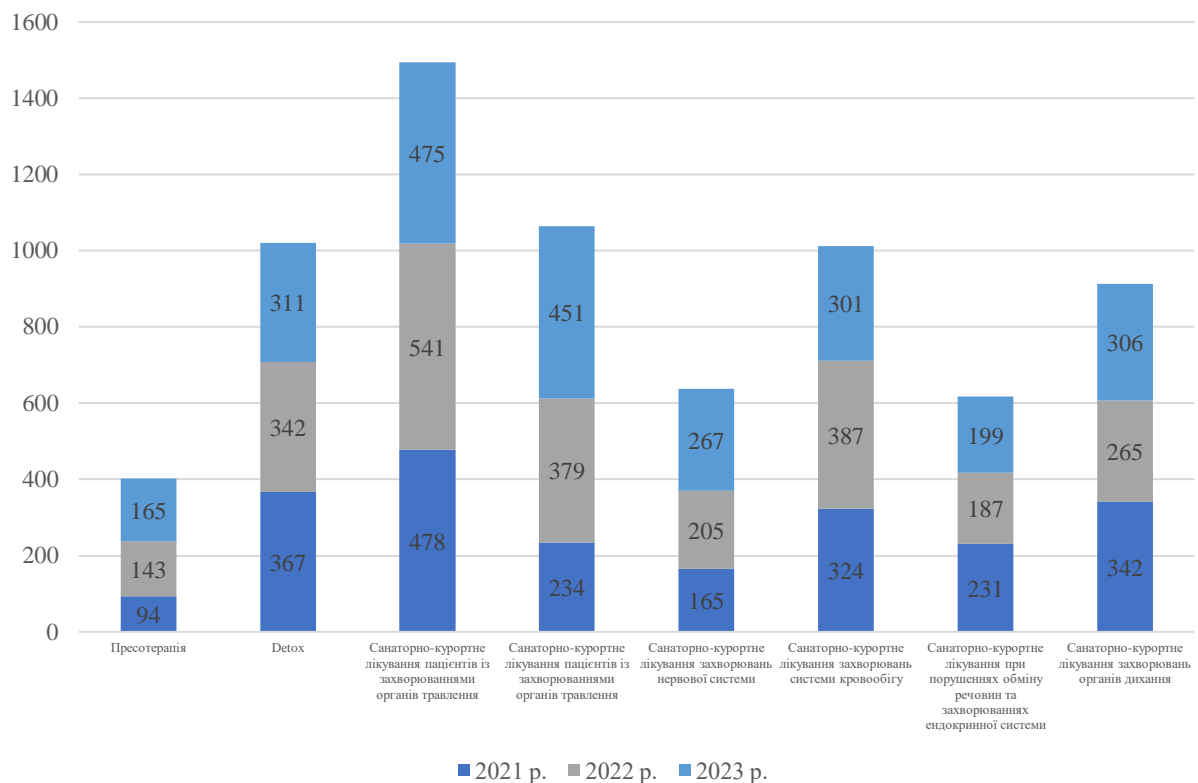

Рисунок 2.4 – Аналіз структури рекреантів за використанням лікувально-оздоровчих програм (окрім комплексних санаторно-лікувальних)

Джерело: побудовано автором за [35]

Таблиця 2.7 – Аналіз динаміки рекреантів за використанням лікувально-оздоровчих програм

Категорія відпочиваючих	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Індекс росту 2023 до 2022	Індекс росту 2023 до 2021
Комплексне санаторно-курортне лікування	3630	4231	4045	95,6	111,4
Пресотерапія	94	143	165	115,4	175,5
Detox	367	342	311	90,9	84,7
Санаторно-курортне лікування пацієнтів із захворюваннями органів травлення	478	541	475	87,8	99,4
Санаторно-курортне лікування пацієнтів із захворюваннями органів травлення	234	379	451	119,0	192,7
Санаторно-курортне лікування захворювань нервової системи	165	205	267	130,2	161,8
Санаторно-курортне лікування захворювань системи кровообігу	324	387	301	77,8	92,9
Санаторно-курортне лікування при порушеннях обміну речовин та захворюваннях ендокринної системи	231	187	199	106,4	86,1
Санаторно-курортне лікування захворювань органів дихання	342	265	306	115,5	89,5
ВСЬОГО	5875	6680	6520	97,6	111,0

Джерело: розраховано автором за [35]

Загальна кількість відпочиваючих зменшилася на 2,4% у 2023 році порівняно з 2022 роком (97,6%), але зросла на 11% порівняно з 2021 роком (111,0%). Це свідчить про збереження попиту на санаторно-курортні послуги, хоча зниження у 2023 році може бути зумовлене економічними чи соціальними чинниками.

Популярність процедур:

- пресотерапія показала значне зростання (115,4% у 2023 р. до 2022 р., 175,5% до 2021 року), що свідчить про збільшення попиту на цю процедуру.

- Detox зазнав зниження попиту, що відображається в індексах зростання (90,9% у 2023 р. до 2022 р., 84,7% до 2021 р.), можливо через насичення ринку або зменшення інтересу до детоксикаційних процедур.

- санаторно-курортне лікування захворювань нервової системи показало значне зростання (130,2% до 2022 р.), що може свідчити про збільшений попит на лікування стресу та психосоматичних розладів.

- програми, пов'язані з захворюваннями органів дихання та системи кровообігу, знизилися на 22,2% і 12,1% відповідно у 2023 р., що може бути пов'язано з меншою кількістю таких випадків або тенденцією до розвитку інших напрямків лікування.

Перспективи розвитку:

- найбільше зростання спостерігається у «Пресотерапії» та «Лікуванні захворювань нервової системи», що може свідчити про потенціал для розширення цих програм.

Зниження популярності «Detox» та лікування захворювань системи кровообігу може вказувати на потребу в адаптації програм або введенні нових альтернативних методів.

Ці тенденції свідчать про те, що санаторії можуть впроваджувати нові програми, орієнтуючись на попит на стрес-менеджмент, покращення загального самопочуття та інші нові методи лікування, що набирають популярності.

Загальна кількість відпочиваючих зросла з 5875 осіб у 2021 р. до 6680 осіб у 2022 р., а потім зменшилася до 6520 осіб у 2023 р., що вказує на певну нестабільність, але загалом попит на санаторно-курортні послуги залишається високим. Популярність лікувально-оздоровчих програм санаторію:

1. Комплексне санаторно-курортне лікування залишається найпопулярнішою програмою, з питомою вагою понад 60%, що вказує на стабільний попит на традиційні лікувальні методи.

2. Пресотерапія показує стабільне зростання, що свідчить про інтерес до процедур для покращення кровообігу і лімфодренажу.

3. Detox має тенденцію до зменшення кількості відпочиваючих, що може вказувати на зниження інтересу до даної програми.

4. Зросла кількість пацієнтів з захворюваннями нервової системи та захворюваннями органів травлення, що може свідчити про більшу увагу до психоемоційного та фізіологічного здоров'я.

5. Програма по лікуванню захворювань органів дихання відчула зниження кількості учасників.

Перспективи впровадження альтернативних лікувальних програм:

1. Йога – враховуючи зростаючий інтерес до зменшення стресу та поліпшення психоемоційного стану, йога може стати ефективним доповненням до традиційних санаторних процедур. Йога покращує гнучкість, знижує стрес і сприяє загальному оздоровленню.

2. Аюверда – оскільки програми детоксикації знижуються, а йога набирає популярності, аюверда може бути інтегрована як частина детокс-програм. Вона передбачає індивідуальний підхід до здоров'я, включаючи дієту та натуральні засоби для очищення організму.

3. Арт-терапія – з огляду на зростання інтересу до психічного здоров'я, арт-терапія може стати важливою частиною програм, орієнтованих на зниження стресу, покращення психологічного стану і розвитку творчості.

Інтеграція цих альтернативних методів з існуючими санаторними програмами може значно підвищити привабливість санаторіїв, розширити пропозицію послуг та задовольнити зростаючий попит на альтернативні методи лікування.

Проаналізуємо цінову політику лікувально-оздоровчих послуг санаторію (табл. 2.8).

Базова ціна консультацій спеціалістів становить 150 грн, за винятком консультацій медичного психолога (індивідуальна терапія – 250 грн, групова – 200 грн).

Ціни на водні процедури варіюються від 135 грн (хвойна ванна) до 250 грн (перлинна ванна), що дозволяє охопити широкий спектр клієнтів.

Найдешевші масажі починаються від 63 грн (масаж гомілкостопного суглоба), найдорожчий – антицелюлітний масаж за 350 грн.

Середня ціна фізіотерапевтичних послуг – 70-135 грн, що є доступним у порівнянні з іншими категоріями.

Таблиця 2.8 – Цінова політика на лікувально-оздоровчі послуги у ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»

Код послуги	Категорія	Найменування послуги	Одиниця виміру	Ціна, грн
Огляди, консультації				
194	Консультація	Консультація невропатолога	консультація	150
198	Консультація	Консультація кардіолога	консультація	150
254	Консультація	Консультація медичного психолога (індивідуальна терапія)	консультація	250
Функціональна діагностика				
353	Діагностика	ЕКГ-дослідження в кабінеті	дослідження	100
382	Діагностика	Вимір артеріального тиску та пульсу (одноразово)	дослідження	50
Парафіно-озокеритні аплікації				
764	Теплотерапія	Аплікація озокеритова велика	процедура	185
768	Теплотерапія	Аплікація парафінова велика	процедура	110
Водяні процедури				
955	Водні процедури	Ванна гідровібраційна 15 хв.	процедура	235
746	Водні процедури	Ванна морська	процедура	200
960	Водні процедури	Ванна перлинна	процедура	250
Масажі				
781	Масаж	Масаж комірцевої зони та задньої поверхні шиї	процедура	120
876	Масаж	Вакуум-масаж	процедура	112
879	Масаж	Антицелюлітний масаж (живіт, сідниці, ноги), 40 хв.	процедура	350
Фізіопроцедури				
698	Фізіопроцедура	Гальванізація	процедура	70
706	Фізіопроцедура	Електросон	процедура	135
836	Фізіопроцедура	Ампліпульстерапія	процедура	70

Джерело: сформовано автором за [35]

Ціни орієнтовані на середнього споживача, зокрема на клієнтів, які шукають як базові, так і преміальні послуги.

Лікувально-оздоровчі програми відіграють важливу роль у підтримці здоров'я і добробуту населення. Знижки та акції є потужними інструментами, які допомагають зробити ці послуги доступнішими, стимулюючи попит і

створюючи довіру серед клієнтів. Однак їх ефективність залежить від ретельного планування, спрямованого на задоволення потреб різних категорій споживачів.

Система знижок для клієнтів, які вже придбали путівки не менш ніж п'ять разів, демонструє важливість лояльності у взаєминах із споживачами. Пропонуючи 5% знижки, санаторій формує довготривалу базу клієнтів, які стають природними амбасадорами бренду. Водночас постає питання, чи достатньо цього відсотка для створення реальної мотивації. Можливо, варто додати бонуси, такі як безкоштовні додаткові послуги, що сприятимуть збільшенню задоволення клієнтів.

Знижка у розмірі 5% для тих, хто купує путівки на 60 і більше ліжко-днів, є ефективним кроком для стимулювання групових заїздів і корпоративного відпочинку. Це створює можливість одноразового залучення значних доходів, водночас зменшуючи адміністративні витрати на кожного клієнта. Однак високий поріг для отримання знижки може стати бар'єром для менших груп або сімей. Більш гнучка система акцій, наприклад, прогресивні знижки залежно від кількості днів, могла б залучити ширше коло клієнтів.

Знижки для ветеранів, ліквідаторів аварії на ЧАЕС та учасників бойових дій є не лише способом залучення клієнтів, а й виявом соціальної відповідальності закладу. Ці акції сприяють створенню позитивного іміджу санаторію, підвищуючи його репутацію серед різних верств населення. Водночас, у період пікових навантажень такі знижки можуть негативно вплинути на фінансові результати. У цьому випадку важливо знайти баланс між соціальною місією та економічною доцільністю.

Сімейний відпочинок у санаторії стає дедалі популярнішим, і знижки для дітей є ефективним способом розширити клієнтську базу. Запропоновані 50% знижки для дітей до 10 років і 30% для дітей віком 11–16 років на додаткове місце є продуманими і справедливими. Проте для посилення цієї ініціативи можна запровадити додаткові сімейні пакети, які включатимуть розваги для дітей, безкоштовне харчування або знижки на супутні послуги. Це

не лише залучить нових клієнтів, а й створить комфортні умови для всієї родини.

Попри очевидні переваги акцій та знижок, їх ефективність залежить від здатності санаторію адаптуватися до потреб ринку. Невеликий розмір знижок (5–10%) може бути недостатнім для конкурентного середовища, особливо для клієнтів із вищими доходами. Важливим кроком є аналіз результатів кожної акції, що дозволить краще розуміти, які саме пропозиції працюють найкраще.

У сучасних умовах клієнти цінують не лише економію, а й унікальність і якість послуг. Тому поєднання фінансових стимулів зі спеціальними бонусами, програмами лояльності чи додатковими сервісами може стати ключем до успіху.

Знижки та акції, запропоновані санаторієм, спрямовані на задоволення потреб різних категорій клієнтів, формування довіри та підвищення доступності послуг. Проте для підвищення їхньої ефективності необхідно враховувати конкурентне середовище, адаптувати пропозиції до потреб клієнтів і активно аналізувати результати. Лише тоді акції стануть не просто інструментом збільшення продажів, а стратегічним елементом, який забезпечить стабільний розвиток санаторію.

Проведемо SWOT-аналіз для виявлення сильних сторін санаторію і можливостей для розвитку, а також допоможе визначити ризики та бар'єри для впровадження нових альтернативних лікувально-оздоровчих послуг [43].

Сильні сторони:

- ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» має широкий спектр лікувальних послуг, що включає як традиційне санаторно-курортне лікування, так і нові методи, такі як Detox, пресотерапія, апаратні процедури;

- використання сучасних технологій дозволяє забезпечити високу якість процедур;

- є висококваліфіковані спеціалісти з різних напрямків лікування.

Таблиця 2.9 – SWOT-аналіз лікувально-оздоровчих послуг у ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»

Фактор	Сила (Strengths)	Слабкість (Weaknesses)	Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Пропозиція послуг	Різноманітність лікувальних програм: комплексне санаторно-курортне лікування, фізіотерапія, пресотерапія, Detox тощо.	Обмежена кількість нових інноваційних програм, деякі послуги можуть бути менш популярними.	Розширення спектру альтернативних методів лікування: йога, аюверда, арт-терапія.	Конкуренція з іншими санаторіями та курортами, що пропонують схожі послуги.
Технології	Використання сучасного обладнання для фізіотерапії, апаратних процедур.	Високі витрати на підтримку технологічного обладнання.	Впровадження новітніх технологій у лікуванні (наприклад, синглето-киснева терапія).	Технічні збої або застаріле обладнання можуть негативно вплинути на якість послуг.
Тренди та попит	Зростання попиту на здоровий спосіб життя та альтернативні методи лікування (йога, арт-терапія).	Зниження інтересу до традиційних процедур, таких як Detox.	Потенціал для впровадження нових трендів, пов'язаних із психосоматичними розладами.	Економічні труднощі можуть зменшити попит на лікувальні послуги в санаторіях.
Персонал	Висококваліфіковані лікарі та фахівці, що мають досвід у галузі лікувальної фізкультури та санаторного лікування.	Недостатня кількість спеціалістів з нових напрямків оздоровлення (наприклад, йога-терапія).	Навчання та сертифікація персоналу в нових методах лікування, наприклад, аюрведа та йога.	Висока плинність кадрів може привести до втрати кваліфікації в особливих напрямках лікування.
Інфраструктура	Комфортні умови для відпочинку, спеціалізовані зали для фізіотерапії, бальнеотерапії, інгаляторії.	Необхідність модернізації інфраструктури для впровадження нових послуг (йога, арт-терапія).	Покращення інфраструктури для нових послуг: спа-послуги, йога-студії, арт-терапія.	Застаріла інфраструктура може обмежити впровадження нових послуг.

Джерело: сформовано автором

Слабкі сторони:

- обмежена кількість інноваційних і альтернативних методів лікування може призвести до втрати конкурентоспроможності;
- високі витрати на підтримку технологічного обладнання;
- традиційні методи лікування можуть втрачати популярність через зниження інтересу серед відпочиваючих.

Можливості:

- інтеграція нових альтернативних методів лікування, таких як йога, аюверда та арт-терапія, які набирають популярності;
- можливість розширення сервісів для психосоматичних розладів і стрес-менеджменту;
- впровадження нових трендів у лікуванні, наприклад, синглето-киснева терапія або інші новітні методи.

Загрози:

- збільшення конкуренції на ринку санаторно-курортних послуг, де інші заклади можуть пропонувати подібні програми за нижчими цінами або з додатковими інноваціями;
- економічні труднощі можуть призвести до зменшення попиту на високовартісні оздоровчі послуги.
- висока плинність кадрів або відсутність фахівців з нових напрямків лікування може знизити якість послуг.

Висновки до розділу 2

На основі проведених досліджень у другому розділі кваліфікаційної роботи магістра можна зробити такі висновки:

1. У результаті проведеного аналізу діяльності ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» можна відзначити стабільність та певні позитивні тенденції розвитку санаторію протягом останніх років. Однак для подальшого вдосконалення необхідно звернути увагу на ряд аспектів, що стосуються якості послуг та внутрішніх процесів організації. Відзначено, що санаторій

активно підтримує високий рівень медичних послуг та має ліцензії, які підтверджують його компетентність у наданні лікувальних процедур.

2. Аналіз структури та динаміки рекреантів санаторію за 2021-2023 рр. показав наявність сезонних коливань у кількості відпочиваючих, що є характерним для туристичної галузі. Однак, в цілому, кількість споживачів лікувально-оздоровчих послуг зростає, що свідчить про успішне позиціонування санаторію на ринку та попит на його послуги.

3. Оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища санаторію за допомогою PEST-аналізу дозволила виявити, що основними факторами, що впливають на діяльність підприємства, є економічна ситуація в країні, підтримка державою галузі оздоровлення та здорового способу життя, а також вплив соціальних та технологічних змін.

4. Результати фінансово-економічного аналізу діяльності санаторію показали певні проблеми з використанням основних фондів, а також скорочення прибутку від надання послуг. Проте вдосконалення фінансових процесів та зростання ефективності використання обігових коштів допомогло забезпечити стабільність і покращити фінансові показники.

5. Конкурентний аналіз дозволив визначити основних конкурентів ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» в Дніпропетровській області. Серед них виокремлюються санаторії, які пропонують схожі послуги та знаходяться в привабливих туристичних зонах. Незважаючи на це, санаторій має конкурентні переваги у вигляді високої якості лікувальних процедур та екологічно чистої території.

6. Аналіз лікувально-оздоровчих послуг санаторію показав, що існує потенціал для розширення та вдосконалення цих послуг, зокрема через введення нових методів лікування, що відповідають сучасним тенденціям у медицині та здоров'ї. SWOT-аналіз дозволив виявити сильні сторони санаторію, зокрема високий рівень медичних послуг, але також і слабкі сторони, такі як обмеженість розважальної інфраструктури та потреба у оновленні основних засобів.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ПРОГРАМ У ТОВ «САНАТОРІЙ «КУРОРТ ОРЛІВЩИНА»

3.1 Обґрунтування напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»

У сучасному світі спостерігається тенденція до поєднання традиційних методів лікування з альтернативними практиками. Йога, аюрведа, натуропатія та інші методики стають популярними завдяки їхній орієнтації на гармонізацію фізичного, емоційного та духовного стану. Такі послуги доповнюють класичні санаторно-курортні програми, надаючи клієнтам ширший вибір і підвищуючи привабливість комплексу.

Особливий акцент на альтернативних практиках допоможе ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» залучити нові категорії клієнтів, які шукають оздоровлення через холістичний підхід. Введення програм, що включають йогу, медитацію, аюрведичний масаж чи натуропатичні консультації, дозволить розширити спектр послуг та зміцнити конкурентні позиції закладу.

Пандемія COVID-19 підсилила увагу до зміцнення імунітету, реабілітації після захворювань та підтримки психологічного здоров'я. Багато людей, які перенесли COVID-19, стикаються з довготривалими наслідками (post-COVID syndrome): втотою, проблемами з дихальною системою, стресом і тривожністю.

ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» має можливість запропонувати спеціалізовані програми реабілітації, які поєднують традиційні санаторно-курортні методи (фізіотерапію, масажі, водолікування) з альтернативними практиками. Наприклад, дихальні вправи з йоги допоможуть покращити функцію легенів, а медитація та аюрведичні процедури сприятимуть відновленню ментального балансу.

Військові дії в Україні створили значний попит на програми реабілітації для різних категорій населення: військових, цивільних осіб, які пережили травматичні події, та переселенців. Психологічна реабілітація, релаксація та відновлення фізичних сил стають ключовими потребами для багатьох українців [41, 45].

ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» може інтегрувати до своїх програм натуропатичні та ментальні практики, зокрема:

- йогу і медитацію для зняття стресу та тривожності;
- аюрведичні процедури для гармонізації тіла і душі;
- трав'яні терапії та дієтотерапію для зміцнення імунітету;
- групові сеанси психосоціальної підтримки, засновані на альтернативних методиках;
- арт-терапію [36].

Арт-терапія є однією з ефективних методик для покращення емоційного стану, зниження рівня стресу та подолання психологічних травм. Військові дії та пандемія COVID-19 значно збільшили попит на програми, які сприяють реабілітації через творчу діяльність. Малювання, ліплення, музична терапія чи танцювальні практики допомагають клієнтам виразити емоції, подолати тривогу та гармонізувати внутрішній стан.

ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» може впровадити арт-терапію як частину загальної програми реабілітації та оздоровлення, доповнюючи традиційні методи лікування альтернативними, наприклад:

- малювання та ліплення для розвитку моторики та вираження емоцій;
- музична терапія для релаксації та відновлення психоемоційного балансу;
- танцювальна терапія для підвищення активності та гармонізації тіла й розуму.

Ці практики особливо корисні для реабілітації військових, переселенців та осіб, які пережили стресові події [34].

Нетрадиційні (альтернативні) практики допоможуть не лише розширити спектр послуг, а й відповідати актуальним викликам часу.

Впровадження альтернативних практик є економічно вигідним:

1. Збільшення середнього чеку клієнта – додаткові послуги (йога-сесії, масажі, консультації з аюрведи) дозволяють підвищити вартість путівки.

2. Залучення нових сегментів аудиторії – ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» стане привабливим для тих, хто обирає програми зміцнення імунітету та ментального здоров'я.

3. Розширення партнерських можливостей співпраці з тренерами йоги, натуропатами та іншими фахівцями створить умови для розвитку ко-брендіваних пропозицій.

Крім того, впровадження таких практик підвищить репутацію закладу як сучасного й інноваційного центру оздоровлення, що відповідає світовим тенденціям.

Таблиця 3.1 – Напрями розвитку лікувально-оздоровчого туризму (альтернативного) типу в ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»

Напрямок розвитку	Можливість впровадження	Підвищення конкурентних переваг	Вплив на фінансовий результат санаторію
1. Арт-терапія	Організація занять із малювання, ліплення, музичної терапії, танцювальної терапії в спеціально обладнаних приміщеннях або на відкритому повітрі. Залучення арт-терапевтів, психологів.	Розширення спектру послуг, залучення клієнтів із потребами емоційної реабілітації (військових, переселенців, дітей).	Зростання середнього чеку за рахунок продажу групових та індивідуальних занять. Залучення нових клієнтів.
2. Йога та медитація	Проведення щоденних занять із йоги (індивідуально та в групах). Залучення інструкторів із медитації. Організація ретритів.	Задоволення запиту на програми зниження стресу, зміцнення фізичного та ментального здоров'я.	Підвищення попиту у сегменті молодих активних клієнтів. Додатковий дохід від спеціалізованих програм.
3. Аюрведа	Створення консультаційного центру аюрведи. Пропозиція аюрведичних процедур: масажів, аюрведичної дієти, очищувальних програм (панчакарма).	Залучення клієнтів, які цікавляться східною медициною. Відсутність аналогічних послуг у регіоні.	Збільшення доходу від преміальних послуг. Можливість залучити іноземних клієнтів, які шукають аюрведичні послуги.

Продовження табл. 3.1

4. Фітотерапія	Розробка оздоровчих програм із використанням трав'яних настоїв, чаїв, ароматерапії. Впровадження натуральної косметики та процедур на основі фітопрепаратів.	Задоволення попиту на натуральні методи лікування.	Економія на закупівлі дорогих медикаментів. Розширення цільової аудиторії.
5. Натуропатія	Організація програм із натурального лікування: детокс-програми, використання органічних продуктів харчування, масажі, процедури очищення організму.	Сприяння популярності екологічних та здорових способів життя.	Збільшення тривалості перебування клієнтів. Створення ринкової переваги в екологічному сегменті.
6. Еко-психологія	Проведення занять на природі, екскурсій та прогулянок у лісах, створення місць для релаксації на відкритому повітрі.	Залучення клієнтів, які прагнуть відпочинку на природі.	Економічно вигідне рішення, що потребує мінімальних інвестицій. Додатковий прибуток через продаж еко-екскурсій.
7. Спелеотерапія	Створення соляної кімнати для лікування дихальних шляхів та зниження рівня стресу.	Унікальна пропозиція в регіоні для клієнтів із хронічними захворюваннями дихальних шляхів або алергічними реакціями.	Додатковий дохід від продажу абонементів на регулярні відвідування.
8. Реабілітаційні програми	Розробка програм реабілітації для військових, осіб із ПТСР, людей із хронічними захворюваннями. Включення фізіотерапії, психологічної підтримки, спеціалізованих фізичних вправ.	Унікальний підхід до клієнтів із особливими потребами. Підтримка соціально важливих ініціатив.	Залучення довгострокових клієнтів, які потребують тривалого лікування. Підвищення репутації санаторію.
9. Кулінарна терапія	Організація майстер-класів із приготування здорових страв. Введення спеціалізованого меню з органічними продуктами.	Підвищення інтересу до здорового способу життя.	Зростання доходу від продажу органічного харчування та додаткових майстер-класів.

Джерело: сформовано автором

ТОВ «Курорт Орлівщина» має необхідну інфраструктуру, ресурси та умови, щоб успішно впровадити альтернативні програми реабілітації, що обґрунтовується наявністю сучасної лікувально-оздоровчої бази, кваліфікованого персоналу, природних ресурсів та інфраструктури, яка дозволяє задовольнити потреби клієнтів у додаткових послугах.

Таблиця 3.2 – Обґрунтування можливості впровадження альтернативних програм рекреації та реабілітації у ТОВ «Курорт Орлівщина»

Компонент	Наявність ресурсів та інфраструктури	Переваги для впровадження програм
1. Медична інфраструктура	Оздоровчі кабінети, фізіотерапевтичне обладнання, кімнати релаксації.	Наявність необхідних приміщень для проведення йоги, арт-терапії, аюрведичних процедур.
2. Природні ресурси	Чисте повітря, мінеральні джерела, близькість до лісу та річки.	Ідеальне середовище для природної терапії, спелеотерапії, фітотерапії.
3. Кваліфікований персонал	Лікарі-реабітологи, масажисти, психологи, терапевти.	Можливість залучення фахівців до нових програм, зокрема арт-терапії, натуропатії.
4. Інфраструктура для активного відпочинку	Конференц-зали, спортивні майданчики, тренажерні зали.	Локації для проведення занять з йоги, семінарів з медитації та групових реабілітаційних програм.
5. Наявність житлового фонду	Сучасні номери, затишні котеджі, зони для відпочинку.	Забезпечення комфортного розміщення клієнтів, які беруть участь у довготривалих реабілітаційних програмах.
6. Транспортна доступність	Зручне сполучення з основними містами регіону, наявність паркінгу для клієнтів.	Проста логістика для клієнтів, які прибувають на реабілітацію.
7. Ресурси для освітньо-оздоровчих програм	Конференц-зали, обладнання для онлайн-трансляцій і семінарів.	Проведення освітніх лекцій та курсів із здорового способу життя, аюрведи, натуропатії.
8. Фінансові можливості	Досвід реалізації інвестиційних проєктів і залучення коштів.	Можливість залучення фінансування для модернізації обладнання та підготовки персоналу.

Джерело: сформовано автором за [6, 39]

Існуюча інфраструктура санаторію забезпечує швидке впровадження нових послуг без значних капіталовкладень:

1. Медична інфраструктура – санаторій уже володіє необхідними приміщеннями та обладнанням, які можна адаптувати для альтернативних

програм. Наприклад, кімнати релаксації можна використовувати для занять медитацією чи арт-терапією.

2. Природні ресурси – унікальне розташування санаторію в екологічно чистій місцевості з доступом до природних ресурсів створює сприятливі умови для впровадження спелеотерапії, фітотерапії та інших природних методик лікування.

3. Кваліфікований персонал – наявність досвідчених спеціалістів дозволяє швидко інтегрувати нові послуги в перелік санаторних програм. У разі потреби можуть бути проведені додаткові тренінги для навчання персоналу.

4. Інфраструктура для активного відпочинку – спортивні майданчики та зали можуть бути використані для проведення занять із йоги, фітнесу чи інших групових тренувань, що допоможе залучити нову аудиторію.

5. Житловий фонд – санаторій пропонує різні типи розміщення, які відповідають вимогам клієнтів, зокрема тих, хто цікавиться довготривалими програмами оздоровлення.

6. Транспортна доступність – зручне розташування дозволяє легко дістатися до санаторію, що робить його привабливим для клієнтів із різних регіонів України.

7. Ресурси для освітніх програм – інфраструктура дозволяє організувати семінари, лекції та майстер-класи, які доповнюватимуть реабілітаційні програми, підвищуючи їхню цінність для клієнтів.

8. Фінансові можливості – наявність досвіду впровадження інвестиційних проєктів дає змогу розробити ефективний план фінансування для адаптації та модернізації необхідної інфраструктури.

Санаторій «Курорт Орлівщина» володіє всіма необхідними передумовами для впровадження альтернативних реабілітаційних програм. Наявні ресурси та інфраструктура не лише задовольняють поточні потреби, але й дозволяють розширити спектр послуг, значно підвищивши конкурентоспроможність та прибутковість закладу.

Впровадження програм, що поєднують традиційні методи лікування з альтернативними практиками, є стратегічно важливим для ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина». Популярність інтегративних підходів в оздоровленні, зростання попиту на реабілітаційні програми після COVID-19 та військових дій, а також економічна вигода створюють базу для розвитку [24, 31, 32].

Такі інновації дозволять не лише розширити спектр послуг та залучити нових клієнтів, але й зміцнити позиції санаторію як одного з провідних оздоровчих центрів України.

Альтернативні лікувально-оздоровчі послуги орієнтовані на різноманітні категорії споживачів, кожна з яких має специфічні потреби та очікування, що дозволяє санаторію ТОВ «Курорт Орлівщина» охопити широку аудиторію, враховуючи сучасні тенденції здорового способу життя, зростаючий інтерес до нетрадиційної медицини, а також підвищений попит на програми реабілітації [18].

Таблиця 3.3 – Цільова аудиторія для альтернативних лікувально-оздоровчих послуг

Категорія споживачів	Характеристики аудиторії	Основні потреби споживачів	Програми, що задовольняють ці потреби
1. Люди із хронічними захворюваннями	Особи середнього та старшого віку, які страждають на захворювання дихальної, серцево-судинної та нервової систем.	Полегшення симптомів, покращення якості життя, відновлення після загострень.	Спелеотерапія, фітотерапія, аюрведа, реабілітаційні програми.
2. Працюючі професіонали	Люди віком 25–45 років із високим рівнем стресу через напружену роботу або бізнес.	Стрес-менеджмент, відновлення фізичної та ментальної енергії, профілактика вигорання.	Йога, медитація, арт-терапія, екопсихологія.
3. Військово-службовці та ветерани	Учасники бойових дій, які потребують фізичної та психологічної реабілітації.	Відновлення після травм, лікування ПТСР, зміцнення здоров'я, емоційна підтримка.	Реабілітаційні програми, арт-терапія, натуропатія, спелеотерапія.
4. Сім'ї з дітьми	Родини, які шукають оздоровчий відпочинок для всіх членів сім'ї.	Комплексні програми для дорослих і дітей, створення комфортних умов для сімейного відпочинку.	Фітотерапія, кулінарна терапія, програми з арт-терапії для дітей та дорослих.

Продовження табл. 3.3

5. Прихильники здорового способу життя (ЗСЖ)	Молоді активні люди віком 20–40 років, що цікавляться альтернативною медициною та натуральними методами оздоровлення.	Розвиток здорових звичок, детоксикація організму, підтримка фізичної форми.	Йога, аюрведа, натуропатія, кулінарна терапія.
6. Люди похилого віку	Особи старшого віку, які прагнуть зберегти активність і самопочуття.	Підтримка здоров'я, покращення фізичної та емоційної форми.	Фітотерапія, натуропатія, арт-терапія, спелеотерапія.
7. Іноземні туристи	Особи, що шукають унікальні послуги за доступною ціною в екологічних умовах.	Натуральні методи оздоровлення, релаксація, екзотичні програми (аюрведа, натуропатія).	Аюрведа, натуропатія, арт-терапія, кулінарна терапія.
8. Люди після COVID-19	Особи, які пережили COVID-19 та потребують відновлення фізичного та ментального здоров'я.	Зміцнення імунітету, покращення дихальної функції, зниження постковідного стресу.	Спелеотерапія, реабілітаційні програми, йога, медитація.

Джерело: сформовано автором

Альтернативні лікувально-оздоровчі послуги мають потенціал охопити широкий спектр клієнтів, від молоді до людей похилого віку.

Люди з хронічними захворюваннями є ключовою аудиторією завдяки потребі у спеціалізованих програмах, таких як спелеотерапія та фітотерапія, які можуть значно полегшити їхній стан.

Працюючі професіонали та ветерани прагнуть не лише фізичного, але й емоційного відновлення, що робить програми з арт-терапії та реабілітації особливо затребуваними.

Сім'ї з дітьми цікавляться можливістю корисного відпочинку для всієї родини, що забезпечує популярність програм із кулінарної терапії або творчих занять.

Іноземні туристи та прихильники ЗСЖ приваблюються унікальними та природними методами лікування, такими як аюрведа чи натуропатія, які нечасто зустрічаються на місцевому ринку.

Особливе місце займають люди після COVID-19, які потребують комплексного підходу до відновлення свого здоров'я, що створює нові можливості для санаторію.

Представлений вище спектр аудиторій дозволяє ТОВ «Курорт Орлівщина» ефективно диверсифікувати свої послуги, підвищуючи доходи та конкурентоспроможність.

У листопаді 2024 р. в досліджуваному санаторії було проведено опитування серед відпочиваючих з метою визначення доцільності та потреби у впровадженні додаткових альтернативних лікувально-оздоровчих програм. Анкетування охопило 152 особи.

Згідно з результатами, більшість опитаних висловили позитивне ставлення до впровадження таких послуг, що підтверджує їхню доцільність.

Опитування показало (табл. 3.4) високий рівень зацікавленості альтернативними програмами серед відпочивальників, особливо у напрямках йоги, арт-терапії та фітотерапії.

Основні причини зацікавленості – потреба у релаксації, відновленні після хвороб, зміцненні імунітету та психологічній підтримці.

78% опитаних готові оплачувати додаткові послуги, що створює можливості для підвищення прибутковості санаторію.

Найбільший інтерес виявляють люди віком 31–60 років, що свідчить про важливість адаптації програм до цієї цільової аудиторії.

Впровадження програм є доцільним і може стати конкурентною перевагою санаторію, забезпечуючи нові джерела доходу та підвищення задоволеності клієнтів.

Таблиця 3.4 – Результати опитування клієнтів ТОВ «Курорт Орлівщина»

Питання	Відповіді респондентів, %	Коментарі / Примітки
1. Чи цікавитесь альтернативними методиками?	Так – 82%	Переважна більшість респондентів цікавляться альтернативними підходами.
	Ні – 18%	
2. Які програми вас найбільше цікавлять?	Йога – 54%	Найпопулярніші програми: йога, арт-терапія та фітотерапія.
	Аюрведа – 32%	
	Арт-терапія – 47%	
	Спелеотерапія – 29%	
	Фітотерапія – 38%	
Інші – 21%		
3. Чи вважаєте доцільним впровадження?	Так – 85%	Висока підтримка ідеї впровадження програм серед відпочивальників.
	Ні – 15%	
4. Які програми важливі для оздоровлення?	Релаксація – 62%	Основні потреби: зняття стресу, відновлення після хвороб і зміцнення імунітету.
	Зміцнення імунітету – 45%	
	Відновлення – 53%	
	Психологічна підтримка – 41%	
5. Чи готові оплачувати додаткові послуги?	Так – 78%	Більшість клієнтів готові платити за додаткові альтернативні послуги.
	Ні – 22%	

Рекомендації ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» щодо впровадження альтернативних реабілітаційних програм:

1. Почати впровадження найпопулярніших програм (йога, арт-терапія, аюрведа) як пілотних проєктів.
2. Проводити регулярний моніторинг задоволеності клієнтів новими послугами та коригувати їх у відповідності до запитів.
3. Розробити цінову політику, враховуючи готовність клієнтів платити за додаткові послуги.
4. Організувати маркетингову кампанію для популяризації нових програм серед потенційних клієнтів.
5. Інвестувати в підготовку персоналу та обладнання для забезпечення високої якості послуг.

3.2 Організація впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм у санаторії «Курорт Орлівщина»

Метою організаційного плану є впровадження нових лікувально-оздоровчих програм (йога, аюрведа, арт-терапія) для підвищення конкурентоспроможності санаторію, залучення нових клієнтів і розширення спектру послуг. План передбачає створення умов для реалізації програм, навчання персоналу, закупівлю обладнання та забезпечення якісного виконання послуг.

Очікувані результати:

1. Розширення клієнтської бази – нові програми залучать клієнтів, які цікавляться альтернативними методами оздоровлення.
2. Фінансові показники – очікуваний приріст доходу від нових програм становитиме до 10% щомісячно.
3. Підвищення конкурентоспроможності – досліджуваний санаторій стане більш привабливим для клієнтів, що шукають комплексні підходи до лікування та оздоровлення.

Таблиця 3.5 – Етапи організації та впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм

Етап	Опис заходів	Відповідальні особи	Термін виконання	Результат
1. Аналіз поточних можливостей	Перевірка наявності інфраструктури, приміщень, обладнання. Аналіз попиту на програми серед цільової аудиторії.	Менеджер проекту, адміністрація	2 тижні	Звіт про аналіз можливостей
2. Розробка програми	Розробка програм занять із йоги, аюрведи, арт-терапії. Підготовка графіку та методичних матеріалів.	Менеджер проекту, медичний персонал	1 місяць	Структуровані програми для клієнтів
3. Залучення спеціалістів	Пошук і найм інструкторів із йоги, аюрведичних практик та арт-терапевтів. Проведення співбесід.	Відділ кадрів	3 тижні	Укладення контрактів із спеціалістами

Продовження табл. 3.5

4. Закупівля обладнання	Придбання килимків для йоги, медичних масел, фарб, інструментів для арт-терапії та іншого обладнання.	Відділ закупівель	1 місяць	Оновлена матеріально-технічна база
5. Підготовка приміщень	Ремонт і облаштування кімнат для занять. Розміщення необхідного обладнання.	Інженер, адміністрація	1 місяць	Придатні приміщення для проведення занять
6. Реклама і просування	Розробка рекламної кампанії: соцмережі, сайт санаторію, партнерські мережі.	Спеціаліст з маркетингу	Постійно	Підвищена обізнаність клієнтів
7. Запуск програм	Проведення перших занять, зворотний зв'язок із клієнтами, внесення коригувань.	Інструктори, адміністрація	1 місяць	Впроваджені програми

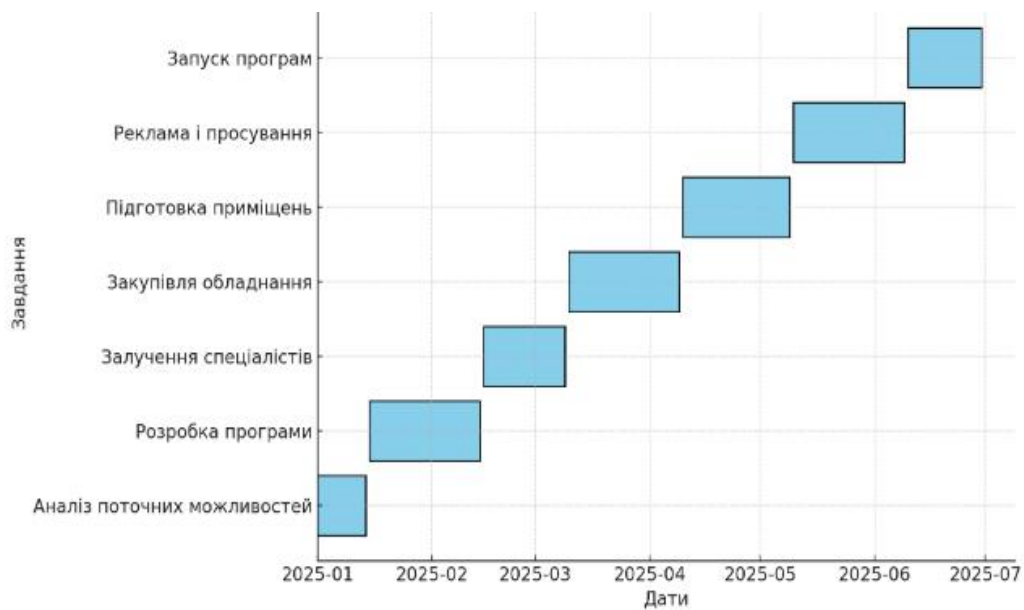

Рисунок 3.1 – Діаграма Гантта плану впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм у санаторії «Курорт Орлівщина»

Джерело: побудовано автором

Описова характеристика діаграми Гантта:

1. Аналіз поточних можливостей (1–14 січня 2025 р.) – перший етап, спрямований на оцінку інфраструктури, ресурсів і потенційних змін.

2. Розробка програми (15 січня – 14 лютого 2025 р.) – етап створення детальних програм для йоги, аюрведи та арт-терапії.

3. Залучення спеціалістів (15 лютого – 9 березня 2025 р.) – пошук та укладання договорів із кваліфікованими фахівцями.

4. Закупівля обладнання (10 березня – 9 квітня 2025 р.) – придбання необхідного обладнання для практик.

5. Підготовка приміщень (10 квітня – 9 травня 2025 р.) – облаштування приміщень для нових програм.

6. Реклама і просування (10 травня – 9 червня 2025 р.) – маркетингова кампанія для залучення клієнтів.

7. Запуск програм (10–30 червня 2025 р.) – офіційний старт альтернативних лікувально-оздоровчих програм.

Етап залучення спеціалістів є ключовим для впровадження лікувально-оздоровчих програм, адже їхній успіх значною мірою залежить від кваліфікації та досвіду залучених фахівців, планується здійснити такі дії:

1. Визначення потреби в спеціалістах – аналіз необхідних кваліфікацій та компетенцій для кожної програми (йога, аюрведа, арт-терапія).

2. Пошук кандидатів – розміщення вакансій на спеціалізованих платформах; проведення співбесід із кандидатами.

3. Укладання договорів:

- підготовка трудових договорів або договорів про надання послуг.
- організація інтеграції нових спеціалістів:
- ознайомлення з інфраструктурою та графіком роботи.
- проведення тренінгів з корпоративної культури санаторію.

Для кожного напрямку передбачено залучення висококваліфікованих фахівців:

1. Йога – потреба у сертифікованих інструкторах з міжнародним визнанням (наприклад, RYT 200/500) забезпечить безпеку та професійність занять.

2. Аюрведа – залучення лікарів та масажистів із відповідною освітою та досвідом роботи гарантує автентичність практик та високу якість послуг.

3. Арт-терапія – психологи із сертифікацією в арт-терапії сприятимуть розширенню спектра програм, спрямованих на ментальне здоров'я.

4. Супровід – додатковий медичний персонал та адміністратори забезпечать безперебійний процес роботи та комфорт для клієнтів.

Таблиця 3.6 – Залучення спеціалістів для впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм у санаторії «Курорт Орлівщина»

Програма	Потрібні спеціалісти	Кваліфікації та досвід	Метод пошуку	Умови прийняття
Йога	Інструктори з йоги	Сертифіковані тренери (RYT 200/500), досвід роботи від 3 років	Вакансії на платформах, рекомендації	Співбесіда, договір
Аюрведа	Лікар аюрведи, масажисти	Диплом з аюрведичної медицини, знання аюрведичних технік, досвід роботи у клініках/курортах	Консультації з профільними асоціаціями	Співбесіда, договір
Арт-терапія	Арт-терапевти, психологи	Дипломи психологів, сертифікати з арт-терапії, досвід проведення групових занять	Реклама в соцмережах, контакти з ВНЗ	Співбесіда, договір
Супровідні фахівці	Медичний персонал, адміністратори груп	Освіта у сфері медицини або менеджменту, досвід роботи на аналогічних посадах	Внутрішній кадровий резерв	Співбесіда

Джерело: сформовано автором

Пошук спеціалістів здійснюватиметься через профільні платформи, професійні спільноти та рекрутинг. Умови прийняття включатимуть співбесіду, перевірку кваліфікаційних документів та укладання договорів.

Для впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм (йога, аюрведа, арт-терапія) санаторій «Курорт Орлівщина» має забезпечити відповідну матеріально-технічну базу. Закупівля обладнання включає детальний аналіз потреб для кожної програми, вибір постачальників, оцінку

вартості та відповідності стандартам якості, а також логістичну організацію доставки та встановлення обладнання, основні дії:

1. Аналіз потреб – визначення обладнання для кожної програми з урахуванням кількості клієнтів.
2. Пошук постачальників – порівняння варіантів за ціною, якістю та умовами поставки.
3. Закупівля – підготовка договорів із постачальниками.
4. Установка та перевірка – монтаж обладнання та перевірка його функціональності.

Таблиця 3.7 – Необхідне обладнання для впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих програм у санаторії «Курорт Орлівщина»

Програма	Обладнання	Характеристики	Кількість, шт.	Вартість за одиницю, грн.	Загальна вартість, грн.
Йога	Йога-килими	Матеріал ТРЕ, розміри 183x61 см, товщина 6 мм	30	800	24
	Блоки для йоги	Матеріал EVA, розміри 23x15x10 см	20	400	8
	Ремені для розтяжки	Довжина 2,5 м, бавовна	15	300	4,5
	Дзеркала для залу	2x1,8 м, ударостійке скло	5	5	25
Аюрведа	Масажні столи	Регульована висота, натуральне дерево, матрац із маслостійкою обшивкою	5	12	60
	Посуд для аюрведичних процедур	Мідні чаші, ємність 1 л	10	1	10
	Парогенератор	Для аюрведичних парових процедур	2	25	50
Арт-терапія	Мольберти	Дерев'яні, регульована висота	10	3	30
	Художні матеріали	Полотна, фарби (акрил, акварель), пензлі	20 комплектів	2,5	50

Продовження табл. 3.7

	Стільці та столи	Ергономічні, розраховані на 3 години роботи	10 комплектів	5	50
Загальні потреби	Системи вентиляції та кондиціонування	Для створення комфортного мікроклімату	3	35	105
	Освітлення	LED-світильники, диммовані	10	2	20
	Разом				436000

Джерело: сформовано автором

Програма «Йога» – для занять йогою необхідно придбати базове обладнання, таке як килимки, блоки, ремені, та встановити дзеркала для корекції вправ. Це забезпечить комфорт і ефективність занять.

Програма «Аюрведа» – масажні столи, спеціальний посуд та парогенератори дозволять проводити традиційні аюрведичні процедури, що сприяють релаксації та зміцненню здоров'я.

Програма «Арт-терапія» – мольберти, художні матеріали та зручні меблі створюють умови для творчих занять, спрямованих на розвиток ментального здоров'я.

Загальні потреби – системи вентиляції та LED-освітлення забезпечать комфортний клімат у приміщеннях, де проводитимуться заняття.

Закупівля передбачає оптимальне співвідношення ціни і якості обладнання, що дозволить швидко почати реалізацію програм.

Підготовка приміщень для нових лікувально-оздоровчих програм, таких як йога, аюрведа та арт-терапія, є важливим етапом, що забезпечить комфортне середовище для клієнтів і ефективну реалізацію всіх програм. На цьому етапі санаторій «Курорт Орлівщина» повинен виконати низку завдань для облаштування приміщень відповідно до вимог кожної з програм, основними завданнями є:

1. Оцінка стану приміщень – визначити наявність і стан існуючих приміщень, які будуть використовуватися для нових програм, що включає

аналіз розмірів, вентиляції, освітлення, підлоги, стін і інших важливих аспектів.

2. Ремонт і модернізація, якщо потрібно, провести ремонтні роботи, наприклад, вирівняти підлогу, покрити стіни фарбою, встановити нові покриття для підлоги, що підходять для занять йогою чи терапевтичних процедур.

3. Облаштування спеціальних зон для кожної програми:

- йога – створення простору для заняття йогою, що включає установку дзеркал, наявність достатньої кількості вільного простору та відокремлення від інших зон.

- аюрведа – облаштування кімнат для масажних процедур, встановлення масажних столів, додавання необхідного освітлення та вентиляції для створення релаксуючої атмосфери.

- арт-терапія – створення комфортних умов для творчих занять, необхідно забезпечити достатньо простору для мольбертів, зберігання художніх матеріалів, а також належне освітлення.

- встановлення необхідного обладнання – встановити й налаштувати обладнання, таке як масажні столи, мольберти, йога-килими, дзеркала та інші елементи.

- перевірка вентиляції та освітлення – забезпечити відповідне освітлення та вентиляцію у кожній зоні, щоб створити комфортний мікроклімат для учасників програм.

- безпека – перевірити стан безпеки приміщень, встановити необхідні сигнальні та рятувальні засоби, якщо це потрібно.

На першому етапі буде здійснено комплексне обстеження існуючих приміщень, щоб зрозуміти, чи підходять вони для проведення нових лікувальних програм. Цей процес передбачає аналіз поверхонь, вентиляції, освітлення та інших характеристик, що можуть вплинути на комфорт і безпеку учасників програм.

Таблиця 3.8 – Підготовка приміщень для нових лікувально-оздоровчих програм

Етап	Опис заходів	Відповідальні особи	Термін виконання	Результат
1. Оцінка стану приміщень	Перевірка існуючих приміщень на відповідність вимогам програм йоги, аюрведи, арт-терапії. Оцінка необхідності ремонту.	Інженер, адміністрація	1 тиждень	Звіт про стан приміщень
2. Ремонт і модернізація	Проведення необхідних ремонтних робіт: вирівнювання підлоги, фарбування стін, монтаж нових покриттів для підлоги.	Інженер, будівельна бригада	2 тижні	Виконаний ремонт і модернізація приміщень
3. Облаштування йога-залу	Організація вільного простору, встановлення дзеркал, вентиляції. Підготовка для йога-кількості учасників.	Інженер, інструктор йоги	1 тиждень	Простір готовий для занять йогою
4. Облаштування аюрведичної зони	Облаштування кімнат для масажних процедур (масажні столи, освітлення, вентиляція).	Інженер, медичний персонал	1 тиждень	Кімната для аюрведичних процедур готова
5. Облаштування арт-терапевтичної зони	Підготовка просторів для арт-терапії: встановлення мольбертів, зручні стільці та столи.	Інженер, арт-терапевт	1 тиждень	Простір готовий для арт-терапії
6. Установка обладнання	Встановлення йога-килимів, масажних столів, мольбертів, дзеркал, систем вентиляції та освітлення.	Відділ закупівель, інженер	1 тиждень	Встановлене необхідне обладнання
7. Перевірка безпеки	Перевірка відповідності санітарним та технічним нормам, встановлення сигналізації та пожежного обладнання.	Інженер, адміністрація	1 тиждень	Приміщення відповідає стандартам безпеки

Джерело: сформовано автором

Якщо приміщення потребують покращення, будуть проведені роботи, зокрема, вирівнювання підлоги, заміна покриття для підлоги, фарбування стін, встановлення нових вікон або дверей, що забезпечить належні умови для занять.

Приміщення для йоги потребують великої площі, де буде достатньо місця для вільного руху учасників. Встановлення дзеркал для корекції вправ і відповідного освітлення важливе для забезпечення комфорту. Для аюрведичних процедур буде облаштована зона для масажів, де потрібні масажні столи, парогенератори та спеціальні матеріали, що сприяють релаксації. Арт-терапевтична зона має бути оснащена мольбертами, художніми матеріалами, а також зручними меблями для комфортних творчих занять.

Усі необхідні елементи обладнання будуть встановлені, а приміщення забезпечено необхідними заходами безпеки. Система вентиляції та освітлення повинна відповідати вимогам для створення комфортного середовища.

Для ефективного просування нових альтернативних лікувально-оздоровчих послуг, таких як йога, аюрведа, арт-терапія та інші, санаторію «Курорт Орлівщина» необхідно запустити комплексну маркетингову кампанію. Кампанія повинна включати використання існуючих каналів (сайт, соцмережі Facebook і Instagram) та нові інструменти для досягнення широкої аудиторії, основними завданнями будуть виступати:

1. Аналіз цільової аудиторії, які групи клієнтів найбільше зацікавлені в альтернативних лікувальних методах, і розробити для них відповідну комунікацію.

2. Оновлення контенту на сайті та в соцмережах – додати нові сторінки, розділи, пости, відео та інші матеріали, що детально розкривають нові послуги, їх переваги та результати.

3. Запуск рекламних кампаній:

- Google Ads – налаштування контекстної реклами для залучення трафіку на сайт;

- Facebook та Instagram Ads – реклама на цих платформах, націлена на потенційних клієнтів, зокрема, через таргетинг за інтересами;

- публікації в блогах та на медіа-платформах – співпраця з блогерами та журналістами для публікацій про нові послуги санаторію;

- SEO-оптимізація сайту – оптимізація контенту на сайті для покращення видимості в пошукових системах;

- розробка промо-акцій та знижок – запуск акцій, які стимулюють клієнтів записуватись на нові програми, наприклад, знижки на перші сеанси або спеціальні пакети послуг;

- робота з відгуками та рекомендаціями – заохочення задоволених клієнтів залишати позитивні відгуки на сайті, в соцмережах та на зовнішніх платформах.

Першочерговим завданням є визначення цільової аудиторії для нових послуг. Це можуть бути люди, які вже цікавляться здоров'ям, альтернативними методами лікування, йогою або арт-терапією. Для кожного напрямку потрібно створити окремі профілі клієнтів, визначити їх інтереси, вік, соціальний статус і місце проживання.

Таблиця 3.9 – Реклама і просування альтернативних лікувально-оздоровчих послуг

Етап	Опис заходів	Відповідальні особи	Термін виконання	Результат
1. Аналіз цільової аудиторії	Визначення потенційних клієнтів для кожної з програм (йога, аюрведа, арт-терапія). Створення профілю клієнта для таргетованої реклами.	Маркетолог	1 тиждень	Профілі цільової аудиторії для кожної програми
2. Оновлення контенту на сайті	Додавання нових сторінок з описом послуг, переваг, цінами, фотографіями та відео.	Веб-розробник	1 тиждень	Оновлений сайт з новими послугами та контентом
3. Запуск реклами в Google та соцмережах	Налаштування контекстної реклами в Google та таргетованої реклами в Facebook і Instagram.	Фахівець з реклами	2 тижні	Запущені рекламні кампанії
4. Співпраця з блогерами та медіа	Пошук і співпраця з блогерами та журналістами для публікацій про нові послуги санаторію.	Фахівець з реклами	2 тижні	Публікації в медіа та блоги

Продовження табл. 3.10

5. SEO-оптимізація сайту	Оптимізація контенту на сайті для покращення видимості в пошукових системах. Використання ключових слів для залучення органічного трафіку.	Фахівець з реклами	2 тижні	Покращена видимість сайту в пошукових системах
6. Розробка промо-акцій та знижок	Розробка та запуск акцій на нові послуги: знижки, бонуси за перший сеанс, пакетні пропозиції.	Маркетолог, менеджер з продажу	1 тиждень	Проведені успішні промо-акції
7. Робота з відгуками та рекомендаціями	Заохочення клієнтів залишати відгуки та рекомендації в соцмережах і на платформах відгуків.	Менеджер по роботі з клієнтами	Постійно	Позитивні відгуки на сайті і соцмережах

Джерело: розроблено автором

Необхідно переробити існуючі сторінки на сайті, додавши детальний опис нових програм, їх переваг, цінову політику, а також включити більше візуального контенту: фотографії, відео, відгуки клієнтів. У соцмережах також потрібно регулярно публікувати цікаві пости, які залучатимуть увагу до нових послуг, а також створювати інтерактивний контент, наприклад, вікторини чи конкурси.

Паралельно з оновленням контенту необхідно запустити рекламні кампанії в Google Ads та соцмережах (Facebook та Instagram). Реклама буде таргетуватися за інтересами, вікном, географічним розташуванням та іншими параметрами, щоб залучити клієнтів, які можуть бути зацікавлені в лікувальних послугах.

Для підвищення впізнаваності можна співпрацювати з популярними блогерами та медіа-платформами, щоб вони писали або створювали відеоогляди про нові послуги санаторію. Це дозволить привернути додаткову увагу до бренду.

Після оновлення контенту потрібно провести SEO-оптимізацію, щоб сайт з новими послугами був краще видимий у пошукових системах. Використовувати ключові слова, що відповідають запитам потенційних

клієнтів, а також забезпечити швидке завантаження сторінок і зручну навігацію.

Акції та спеціальні пропозиції стимулюватимуть клієнтів відвідати санаторій і спробувати нові послуги. Це можуть бути знижки на перші сеанси, бонуси за запис на кілька процедур або пакетні пропозиції.

Важливо активно працювати з відгуками клієнтів. Слід заохочувати їх залишати позитивні відгуки про послуги на сайті, в соцмережах, на платформах відгуків, що підвищить довіру до санаторію та залучить нових клієнтів через рекомендації.

Реалізація всіх етапів дозволить успішно запустити альтернативні програми лікувально-оздоровчого туризму в санаторії, забезпечивши комплексний підхід до підготовки, розвитку та просування нових послуг. Кожен етап здійснюється послідовно, починаючи з аналізу поточних можливостей та завершуючи запуском програм, що дозволить забезпечити необхідну інфраструктуру, залучити кваліфікованих спеціалістів, придбати необхідне обладнання, підготувати приміщення та реалізувати ефективну маркетингову кампанію для залучення клієнтів. В результаті, санаторій зможе запропонувати високоякісні альтернативні лікувально-оздоровчі послуги, що відповідають сучасним вимогам рекреаційного туризму.

3.3 Оцінка соціально-економічної ефективності альтернативних лікувально-оздоровчих програм у ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина»

Цінова політика для санаторію на альтернативні лікувально-оздоровчі програми має бути гнучкою та адаптованою до потреб цільових клієнтів. Враховуючи попит на йогу, аюрведу та арт-терапію, важливо розробити стратегію, що дозволить не лише покрити витрати на надання цих послуг, а й забезпечити додатковий дохід, максимально задовольняючи потреби клієнтів. Ціни повинні бути конкурентними, відповідати рівню послуг та ресурсів, а також враховувати готовність клієнтів платити за ці додаткові послуги.

Таблиця 3.11 – Цінова політика для альтернативних лікувально-оздоровчих програм санаторію «Курорт Орлівщина»

Послуга	Ціна за один сеанс, грн	Ціна за пакет / 10 сеансів, грн	Примітка
Йога	400	3500	Включає заняття для різних рівнів підготовки
Аюрведа (масаж, терапія)	500	4500	Індивідуальні сеанси для покращення здоров'я
Арт-терапія	350	3000	Курс терапевтичних сеансів для розвитку творчості та зняття стресу
Комбінований пакет (йога + аюрведа)	850	7500	Пропозиція для клієнтів, які бажають пройти обидві програми
Комбінований пакет (йога + арт-терапія)	700	6300	Знижка при комбінуванні двох програм
Тематичний ретрит (йога + аюрведа + арт-терапія)	1200	10800	Інтенсивний курс для глибокого оздоровлення та релаксації

Джерело: запропоновано автором

Цінова політика враховує різні варіанти надання послуг для різних категорій клієнтів, зокрема індивідуальні сеанси та комбінації програм. Для залучення більшої кількості клієнтів пропонуються знижки на пакети з кількох сеансів, що стимулює до більш тривалого та систематичного проходження програм. Комбіновані пакети дозволяють клієнтам отримати більше послуг за вигіднішою ціною, що може бути привабливим для тих, хто хоче пройти комплексне оздоровлення.

Ціни за індивідуальні сеанси є орієнтовними і можуть бути адаптовані в залежності від рівня популярності програм, кваліфікації спеціалістів та зворотного зв'язку від клієнтів. Також важливо враховувати сезонність попиту, що дозволяє коригувати цінову політику в залежності від періоду року.

Додатково, у маркетингових кампаніях можна акцентувати на унікальності та високій якості послуг, що надаються, для підвищення готовності клієнтів платити за ці програми.

Для того, щоб оцінити економічну ефективність впровадження нових лікувально-оздоровчих програм (йога, аюрведа, арт-терапія) в санаторії «Курорт Орлівщина», необхідно здійснити розрахунок інвестиційних витрат, поточних витрат, а також визначити вплив на доходи та прибутки санаторію.

Інвестиційні витрати включають закупівлю необхідного обладнання для кожної з програм, а також витрати на підготовку приміщень. Загальна сума інвестиційних витрат складає

Таблиця 3.12 – Інвестиційні витрати санаторію на реалізацію альтернативних лікувально-оздоровчих програм

Програма	Загальна вартість обладнання, грн	Підготовка приміщень, грн	Загальні інвестиційні витрати, грн
Йога	24000	50000	74000
Аюрведа	60000	30000	90000
Арт-терапія	30000	20000	50000
Загальні потреби	105000	15000	120000
Разом	436000	115000	551000

Джерело: розраховано автором

Поточні витрати включають заробітну плату спеціалістів, витрати на утримання обладнання, а також інші операційні витрати. Враховуючи, що кількість відпочиваючих може зрости на 10%, витрати на персонал також будуть збільшені.

Закупівля матеріалів і засобів – вартість спеціалізованих лікарських засобів та добавок; косметичні засоби (для програм по догляду за шкірою, ароматерапії тощо).

Оплата праці персоналу – зарплата лікарів, терапевтів, фізіотерапевтів, масажистів, інструкторів й інших фахівців, які займаються альтернативними методами лікування; витрати на навчання та підвищення кваліфікації персоналу (курси, тренінги, сертифікації); організація і проведення процедур:

Витрати на проведення індивідуальних та групових занять, таких як йога, медитація, дихальні практики, ароматерапія, сауна, гідротерапія, рефлексотерапія тощо.

Таблиця 3.13 – Поточні витрати санаторію на реалізацію альтернативних лікувально-оздоровчих програм

Програма	Кількість співробітників, осіб	Зарплата спеціаліста, грн/місяць	Податки на заробітну плату, грн	Поточні витрати (на місяць), грн	Поточні витрати (на рік), грн
Йога	2	12000	5280	29280	351360
Аюрведа	2	12000	5280	29280	351360
Арт-терапія	2	12000	5280	29280	351360
Закупівля матеріалів і засобів		10000		10000	120000
Утримання і обслуговування інфраструктури		7000		7000	84000
Додаткова амортизація від використання нових основних засобів, ремонту та малоцінних та швидкозношувальних предметів (прийmemo на рівні 25%)				11470	137750
Разом				219540	1395830

Джерело: розраховано автором

Таблиця 3.14 – Додатковий дохід санаторію від реалізації альтернативних лікувально-оздоровчих програм

Послуга	Ціна за один сеанс (грн)	Кількість клієнтів на місяць	Місячний дохід (грн)	Річний дохід (грн)
Йога	400	100	40000	480000
Аюрведа (масаж, терапія)	500	75	37500	450000
Арт-терапія	350	65	22750	273000
Комбінований пакет (йога + аюрведа)	850	35	29750	357000
Комбінований пакет (йога + арт-терапія)	700	30	21000	252000
Тематичний ретрит (йога + аюрведа + арт-терапія)	1200	42	50400	604800
Разом			201400	2416800

Джерело: розраховано автором

Придбання спеціалізованих інструментів і матеріалів для кожної процедури (наприклад, ароматичні олії, трави, глини, грязі, морська сіль).

Утримання і обслуговування інфраструктури – витрати на забезпечення належних умов для проведення процедур (ремонт і обслуговування приміщень для процедур, саун, басейнів, тренажерних залів, спеціальних кабінетів).

Енергетичні витрати для підтримки відповідної температури, вологості та освітлення в приміщеннях, де проводяться лікувальні процедури.

Таблиця 3.15 – Показники ефективності від реалізації альтернативних лікувально-оздоровчих програм у санаторії

Показник	Розрахунок	Значення
1. Річний дохід, грн	2416800 (табл. 3.14)	2416800
2. Загальні інвестиційні витрати, грн	551000 (табл. 3.12)	551000
3. Загальні поточні витрати, грн	1395830 (табл. 3.13)	1395830
4. Чистий прибуток, грн	п. 1-п. 3	1020970
5. Амортизація на рік, грн	137750 (табл. 3.13)	137750
6. Термін окупності інвестицій, років	п. 4 / п. 2	0,54
7. Рентабельність продажів, %	п. 4 / п. 1	42,2

Джерело: розраховано автором

Розрахунок показників ефективності від реалізації альтернативних лікувально-оздоровчих програм у санаторії дозволяє оцінити економічну результативність цього інвестиційного проекту.

Річний дохід санаторію від реалізації альтернативних лікувально-оздоровчих програм складає 2416,8 тис. грн., це сума, яку санаторій отримує за рік від надання послуг, включаючи йогу, аюрведу, арт-терапію та комбіновані пакети. Дохід був отриманий на основі кількості клієнтів та вартості кожної послуги, зазначеної в таблиці 3.14.

Загальні інвестиційні витрати санаторію складають 551,00 тис. грн. Сума включає витрати на закупівлю необхідного обладнання для кожної з програм, а також витрати на підготовку приміщень для проведення

лікувальних процедур. Витрати на амортизацію обладнання також були враховані в розрахунках.

Загальні поточні витрати санаторію складають 1395,80 тис. грн на рік. Сума, що включає витрати на оплату праці персоналу (лікарі, терапевти, інструктори йоги, масажисти тощо), утримання інфраструктури, закупівлю матеріалів і засобів для процедур, а також енергетичні витрати для підтримки необхідних умов у приміщеннях.

Чистий прибуток від реалізації альтернативних лікувально-оздоровчих програм становить 1,02097 тис. грн на рік. Різниця між річним доходом (2,416,800 грн) і загальними поточними витратами (1395,83 тис. грн). Чистий прибуток показує, яку суму санаторій заробляє після покриття всіх поточних витрат.

Термін окупності інвестицій складає 0,54 роки (6,5 місяців), що означає, що санаторій поверне свої інвестиції (551,000 грн) за менше ніж півроку завдяки отриманому чистому прибутку 1020,97 тис. грн на рік, що свідчить про високу ефективність інвестицій у проект.

Рентабельність продажів становить 42,2%, що означає, що на кожную гривню доходу санаторій отримує 42,2 копійки чистого прибутку після покриття всіх витрат, показник вказує на високий рівень прибутковості реалізованих послуг.

Проект реалізації альтернативних лікувально-оздоровчих програм є високоефективним з точки зору економічних результатів. Санаторій може швидко окупити свої інвестиції, що підтверджується коротким терміном окупності в 0,54 роки.

Чистий прибуток в розмірі 1020,97 тис. грн є значним, що свідчить про хорошу прибутковість цього напрямку діяльності.

Рентабельність продажів на рівні 42,2% вказує на ефективну організацію бізнесу та здатність генерувати значний прибуток від наданих послуг.

Динаміка показників свідчить про позитивні зміни у господарській діяльності санаторію (табл. 3.16). Зростання доходів та прибутку, а також

підвищення рентабельності показують, що санаторій успішно адаптується до вимог ринку та ефективно управляє своїми витратами. Збільшення витрат на збут та собівартість продукції, хоча й є певним сигналом до підвищення ефективності витрат, не вплинуло на загальну прибутковість, що дозволяє прогнозувати подальше зростання фінансових результатів у майбутньому.

Таблиця 3.16 – Показники ефективності загальної господарської діяльності санаторію

Показник	2023 рік	Проект	Абсолютне відхилення, тис. грн	Відносте відхилення, %
Чистий дохід від реалізації послуг, тис. грн	50648	53065	2417	104,77
Собівартість реалізованої продукції	38109	39505	1396	103,66
Валовий прибуток, тис. грн	12539	13560	1021	108,14
Адміністративні витрати, тис. грн	4346	4346	0	100,00
Витрати на збут	6508	6708	200	103,07
Чистий прибуток, тис. грн	1674	2695	1021	160,99
Рентабельність, %	4,4	6,8	2	

Джерело: розраховано автором

Впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих послуг у санаторії може привести до досягнення низки також і соціальних ефектів, які позитивно впливають на громаду, економіку та здоров'я населення. Розглянемо основні соціальні ефекти, які можна очікувати:

1. Покращення здоров'я населення – альтернативні лікувально-оздоровчі послуги, такі як фізіотерапія, масажі, ароматерапія, йога, медитація та інші методи природного відновлення, сприяють покращенню фізичного та психічного стану пацієнтів, що дозволяє знизити рівень захворювань, зменшити потребу в традиційних медичних послугах та зменшити навантаження на державну медичну систему.

2. Підвищення якості життя – пропонуючи альтернативні методи лікування, санаторії можуть значно підвищити якість життя своїх клієнтів, зменшуючи стрес і тривогу, покращуючи фізичний стан та емоційний фон, що створює умови для більш здорового і щасливого способу життя.

3. Залучення нових груп клієнтів – впровадження альтернативних послуг може привернути нові категорії клієнтів, зокрема тих, хто шукає натуральні, нетрадиційні методи лікування, або людей з хронічними захворюваннями, яким традиційна медицина не завжди допомагає, що розширює потенційну аудиторію санаторію і сприяє його розвитку.

4. Економічний розвиток регіону – розширення асортименту послуг сприяє залученню туристів, що може позитивно вплинути на економіку регіону. Зростання кількості клієнтів дозволяє створювати нові робочі місця, зокрема для фахівців альтернативної медицини, інструкторів йоги, масажистів, а також для обслуговуючого персоналу, що створює додаткові доходи для місцевої економіки.

5. Підвищення усвідомленості щодо здорового способу життя – пропонуючи альтернативні оздоровчі методи, санаторії можуть стати платформами для популяризації здорового способу життя. Це включає навчання клієнтів профілактичним методам збереження здоров'я, правильному харчуванню, фізичній активності та зниженню стресу. Збільшення обізнаності серед населення позитивно впливає на загальний стан здоров'я в регіоні.

6. Соціальна підтримка та інклюзивність – альтернативні послуги можуть стати важливим інструментом для надання допомоги людям з обмеженими можливостями або особливими потребами, таким як люди похилого віку, пацієнти з обмеженнями рухливості чи психоемоційними розладами. Це дозволяє забезпечити доступ до спеціалізованих послуг для вразливих груп населення.

7. Покращення іміджу санаторію та його соціальної відповідальності – санаторій, який впроваджує альтернативні оздоровчі послуги, демонструє своє прагнення до інновацій та соціальної відповідальності, що може покращити імідж закладу як підприємства, орієнтованого на потреби клієнтів і здатного відповідати на нові виклики в галузі охорони здоров'я.

Таким чином, впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих послуг у санаторії не тільки покращує здоров'я клієнтів, а й сприяє розвитку економіки регіону, підвищенню якості життя та поширенню культури здорового способу життя серед населення.

Розвиток альтернативних лікувально-оздоровчих програм у санаторіях має великий потенціал для збільшення туристичного потоку. Клієнти, які шукають специфічні послуги, готові подорожувати навіть на великі відстані, якщо знайдуть унікальне місце, яке відповідає їхнім потребам. Створення нових програм дозволяє залучити не тільки місцевих туристів, а й людей з інших регіонів України, а також іноземних гостей, які шукають нетрадиційні методи відновлення здоров'я.

До того ж, з огляду на сучасні тенденції, все більше українців обирають внутрішній туризм. В умовах, коли міжнародні подорожі стали менш доступними для деяких категорій громадян, лікувально-оздоровчі санаторії в Україні можуть стати ідеальним вибором для короткострокових поїздок. Це сприятиме розвитку як внутрішнього туризму, так і підвищенню доходів від туризму в регіонах.

Для Самарівського (Новомосковського) району та Дніпровського регіону впровадження альтернативних послуг у санаторії може стати важливим фактором економічного розвитку. Завдяки поєднанню природних ресурсів, доступних ландшафтів та історико-культурної спадщини, цей регіон має великий потенціал для розвитку лікувального туризму. Відкриття нових послуг дозволить зробити цей район більш привабливим для туристів, підвищити його конкурентоспроможність на туристичному ринку.

Важливим аспектом є також створення нових робочих місць у сфері туризму та охорони здоров'я. Впровадження нових програм потребує висококваліфікованих кадрів – лікарів, тренерів, масажистів, спеціалістів з йоги та інших практик. Це, в свою чергу, створить можливості для залучення місцевих жителів до нових економічних ініціатив, що позитивно вплине на розвиток місцевої економіки.

Впровадження альтернативних лікувально-оздоровчих послуг у санаторії – це важливий крок до розвитку лікувального туризму в Україні. Це не лише дасть змогу задовольнити потреби українців у збереженні здоров'я, а й значно підвищить туристичну привабливість конкретних регіонів, зокрема Самарівського району та Дніпровського регіону. Розвиток нових послуг сприятиме збільшенню туристичного потоку, створенню нових робочих місць і зміцненню економіки на місцевому рівні. Враховуючи сучасні тенденції, такий підхід стане ключовим фактором для забезпечення сталого розвитку санаторно-курортної галузі в Україні.

Висновки до розділу 3

На основі проведених досліджень у другому розділі кваліфікаційної роботи можна зробити такі висновки:

1. У результаті дослідження було виявлено важливість активного розвитку лікувально-оздоровчого туризму для підвищення конкурентоспроможності санаторію на ринку. Впровадження нових лікувальних програм, зокрема альтернативних методів оздоровлення, є необхідним для залучення нових клієнтів та збереження лояльності існуючих. Це дозволить санаторію не лише зміцнити свої позиції на внутрішньому ринку, але й залучити іноземних туристів.

2. Впровадження альтернативних послуг потребує комплексного підходу, включаючи оновлення матеріально-технічної бази, підготовку кадрів, а також розробку маркетингових стратегій для популяризації нових послуг. Для цього необхідно адаптувати санаторій до нових вимог ринку, створити комфортні умови для відпочинку та оздоровлення гостей, а також забезпечити високий рівень професіоналізму серед співробітників.

3. Впровадження альтернативних програм демонструє значний потенціал для підвищення доходів санаторію, зниження витрат та покращення фінансових показників. З точки зору соціальної ефективності, це сприятиме

поліпшенню здоров'я та психо-емоційного стану населення, що є важливим у контексті сучасних викликів. Крім того, така ініціатива дозволить створити нові робочі місця, підвищити рівень зайнятості в регіоні та залучити додаткові інвестиції.

4. Впровадження нових лікувальних послуг забезпечить зростання туристичної привабливості санаторію «Курорт Орлівщина» та регіону в цілому. Завдяки таким ініціативам, санаторій стане більш привабливим для різних категорій туристів, що позитивно вплине на розвиток місцевої інфраструктури та економіки регіону.

5. Результати оцінки показали, що альтернативні послуги мають високий потенціал для збільшення доходів санаторію, зокрема через залучення нових клієнтів, готових сплачувати за інноваційні методи оздоровлення, що дозволить не лише підвищити рівень обслуговування, але й забезпечити стабільне фінансове становище санаторію в умовах конкуренції.

6. Для забезпечення сталого розвитку та максимального використання потенціалу альтернативних програм необхідно залучати додаткові інвестиції. Це включає в себе модернізацію інфраструктури, розширення спектру послуг та підвищення кваліфікації персоналу, що дозволить створити конкурентні переваги на ринку лікувально-оздоровчого туризму.

7. Враховуючи сучасні тенденції і потреби населення, розвиток лікувально-оздоровчого туризму є надзвичайно актуальним для України, зокрема для таких регіонів, як Дніпропетровщина. Впровадження альтернативних лікувальних програм у санаторії «Курорт Орлівщина» стане важливим кроком у розвитку цього сегмента ринку та сприятиме зростанню туристичного потоку і покращенню соціально-економічної ситуації в регіоні.

ВИСНОВКИ

За результатами кваліфікаційної роботи магістра сформовано наступні висновки:

1. Досліджено, що лікувально-оздоровчий туризм є важливою складовою туристичної індустрії, яка розвивається під впливом глобальних тенденцій здорового способу життя. Цей напрямок охоплює профілактику захворювань, фізичне відновлення та покращення психоемоційного стану, що забезпечує його зростаючу актуальність для сучасного суспільства.

2. Проаналізовано основні глобальні тренди лікувально-оздоровчого туризму, серед яких зростання попиту на wellness-послуги, медичний туризм та активний відпочинок. Ці тенденції формують сучасні підходи до організації оздоровчих програм, що включають харчування, фізичні навантаження, психологічну підтримку та інноваційні послуги.

3. Визначено, що природні ресурси, такі як термальні води, лікувальні грязі та кліматичні курорти, є ключовими чинниками розвитку лікувально-оздоровчого туризму на локальному рівні. Україна має значний потенціал завдяки таким регіонам, як Карпати та курорти західної частини країни, що сприяє залученню туристів і розвитку інфраструктури.

4. Доведено, що інновації та технології відіграють вирішальну роль у вдосконаленні лікувально-оздоровчого туризму. Впровадження телемедицини, автоматизації, мобільних пристроїв для моніторингу здоров'я та віртуальної реальності значно покращують якість послуг і створюють нові можливості для індивідуалізованих програм реабілітації та відпочинку.

5. Під час проведення аналізу виявлено, що ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» демонструє стабільність та позитивну динаміку розвитку завдяки високому рівню медичних послуг, підтверженому ліцензіями, що забезпечує конкурентну позицію підприємства на ринку. Проаналізовано структуру та динаміку рекреантів за 2021–2023 роки, що виявило сезонні коливання у кількості відпочиваючих, характерні для галузі, проте загальне зростання

споживачів лікувально-оздоровчих послуг свідчить про успішне позиціонування санаторію та попит на його послуги.

6. Визначено, що основними факторами впливу на діяльність санаторію є економічна ситуація в країні, державна підтримка оздоровчої галузі, популяризація здорового способу життя, а також соціальні та технологічні зміни, які було виявлено в результаті проведення PEST-аналізу. Показано, що фінансово-економічний аналіз діяльності санаторію виявив проблеми з використанням основних фондів і скорочення прибутку. Проте завдяки вдосконаленню фінансових процесів та ефективнішому використанню обігових коштів було досягнуто фінансової стабільності.

7. Визначено, що конкурентами ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина» в регіоні є санаторії, які пропонують схожі послуги та розташовані у туристично привабливих зонах. Водночас конкурентні переваги санаторію полягають у високій якості лікувальних процедур і екологічно чистій території. Виявлено, що санаторій має потенціал для розширення спектра лікувально-оздоровчих послуг, зокрема через впровадження сучасних методів лікування. SWOT-аналіз підтвердив сильні сторони, такі як якісні медичні послуги, і слабкі сторони, включно з обмеженою розважальною інфраструктурою та необхідністю оновлення основних засобів.

8. Доведено, що активний розвиток лікувально-оздоровчого туризму є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності санаторію «Курорт Орлівщина» на ринку. Впровадження нових лікувальних програм, зокрема альтернативних методів оздоровлення, є необхідним для залучення нових клієнтів, збереження лояльності існуючих та розширення цільової аудиторії, включаючи іноземних туристів. Проаналізовано, що впровадження альтернативних послуг вимагає комплексного підходу, який включає оновлення матеріально-технічної бази, підготовку кадрів і розробку ефективних маркетингових стратегій для популяризації нових послуг. Такі заходи сприятимуть створенню комфортних умов для відпочинку та

оздоровлення гостей, підвищенню професіоналізму персоналу та адаптації санаторію до нових ринкових вимог.

9. Визначено, що впровадження альтернативних програм має значний потенціал для покращення фінансових показників санаторію, включаючи зростання доходів і зниження витрат. Соціальна ефективність цих програм виражається у поліпшенні здоров'я та психо-емоційного стану населення, створенні нових робочих місць, зростанні зайнятості в регіоні та залученні додаткових інвестицій. Обґрунтовано, що нові лікувальні послуги сприятимуть підвищенню туристичної привабливості санаторію «Курорт Орлівщина» та регіону загалом. Ці ініціативи забезпечать залучення різних категорій туристів, що позитивно вплине на розвиток місцевої інфраструктури та економіки регіону.

10. Доведено, що впровадження альтернативних послуг має високий потенціал для збільшення доходів санаторію. Це зумовлено зростанням попиту на інноваційні методи оздоровлення, що, своєю чергою, дозволить підвищити рівень обслуговування та забезпечити стабільне фінансове становище санаторію в умовах конкуренції. Встановлено, що для сталого розвитку та максимального використання потенціалу альтернативних програм необхідно залучати додаткові інвестиції. Вони сприятимуть модернізації інфраструктури, розширенню спектра послуг і підвищенню кваліфікації персоналу, що створить конкурентні переваги санаторію на ринку лікувально-оздоровчого туризму.

11. Розвиток лікувально-оздоровчого туризму є актуальним для України, зокрема для регіонів, таких як Дніпропетровщина. Впровадження альтернативних лікувальних програм у санаторії «Курорт Орлівщина» стане важливим кроком у розвитку цього сегмента ринку, сприятиме зростанню туристичного потоку та покращенню соціально-економічної ситуації в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про курорти». – № 3370 – IV від 19.01.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>.
2. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>.
3. Баєв В.В. Економічні передумови розвитку медичного туризму в Україні. *Наукові праці МАУП*. 2014. № 43 (4). С. 163–167.
4. Безугла, Л.С., Белобородова М.В., Герасименко Т.В. Формування інклюзивно-реабілітаційного туризму в Україні. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. 2022. 2(6), С. 20-25.
5. Біловодська О., Гайдабрус Н. Теоретико-методичні засади формування послуги лікувально-оздоровчих послуг. *Маркетинг і менеджмент інновацій. Розділ 1 Маркетинг інновацій*. 2012. № 1. С. 35-43. URL: https://mmi.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/mmi/volume-3-issue-1/mmi2012_1_35_43.pdf.
6. Вектори розвитку туристично-рекреаційних систем Дніпропетровської області / М.В. Белобородова, Л.С. Безугла, А.В. Бессонова, Л.А. Бондаренко, Т.В. Герасименко; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Дніпро: Журфонд, 2024. 186 с.
7. Бурулько Н. М. Сучасний стан та перспективи розвитку санаторно-курортного комплексу України. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2014. Вип. 8 (215). С. 10-15.
8. Ведмідь Н. М. Санаторно-курортний комплекс як системний об'єкт наукового пізнання. *Зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного ун-ту. Сер.: Економічні науки*. Вип. 36(1.2). Черкаси., 2017. С.43-51.
9. Влащенко Н. М. Соціально-економічний механізм розвитку санаторно-курортного комплексу регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05. Харків. нац. акад. міського господарства. Харків, 2009. 21 с.

10. Галасюк С. М. Концептуальні підходи до визначення терміну «лікувально-оздоровчий туризм». *Економіка та суспільство*, (47). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-8>.

11. Галасюк С.С., Галасюк К.А. Проблеми розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Економічні науки*. 2013. № 5. С. 16–21.

12. Галаченко О. О. Регіональна політика розвитку сфери санаторно-курортних послуг : дис. ... канд. мед. наук : 08.00.05. Львів, 2019. 479 с.

13. Гальків Л. І., Кулиняк І. Я., Гербут М. В. Санаторно-курортна діяльність: ринок послуг санаторіїв у регіонах України. *Вісник Львівського політехнічного національного університету*. 2020. №3. С. 18-26. URL: <http://surl.li/hjурс>.

14. Герасименко Т.В., Омеляненко Д.М., Кувавіна В.Є. Виклики та перспективи залучення інвестицій у туристичну сферу України в повоєнний період. *Управління змінами та інновації*. 2024. №12. URL: <https://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/issue/view/12>.

15. Герасименко Т.В., Олійник А.І., Дідусь А.Ю. Стратегічні пріоритети розвитку санаторно-курортної сфери України. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 58. URL: <http://surl.li/ponxw>.

16. Гладкий О. В. Розвиток індустрії туризму та гостинності в санаторно-оздоровчих закладах України (на прикладі санаторію «Авангард»). *Індустрія туризму та гостинності: досвід, проблеми, перспективи. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Суми: ФОП Цьома С. П., 2020. С. 15–19.

17. Гладкий О.В., Килівник В.С., Рудий Ю.Й., І.В. Руда, Марчук О.В. Особливості розвитку медичного туризму в західних регіонах України. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини*. 2022. № 11. С. 90–95.

18. Гуменюк В.В. Державне регулювання курортно-рекреаційної сфери: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 372 с.
19. Гуменюк В.В. Інвестиційне проектування розвитку курортної справи. *Ринок цінних паперів України*. 2012. № 7. С. 33–38.
20. Діденко К.Д. Медичний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип. 16 Ч. 4. С. 101–105.
21. Заболотько В.М. Діяльність санаторіїв, обласного та міського підпорядкування, що перебувають у сфері управління Міністерства охорони здоров'я України у 2020 році. ДЗ «Центр медичної статистики МОЗ України». К., 2020. 12 с.
22. Іщенко Т.І., Шидловська О.Б., Стоян І.М. Перспективи розвитку wellness-індустрії в готельному господарстві України. *Географія та туризм*. 2013. № 26. С. 87–93.
23. Кифяк В. Ф. Розвиток медичного туризму в регіонах України. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 1. С. 30–33.
24. Коваленко Н.М. Прогнозування розвитку санаторно-курортної діяльності в Україні. *Схід*. 2019. № 8. С. 25–29.
25. Кравець О. М. Курортологія : підручник. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 167 с.
26. Кравченко, О. О., Міщенко, М. С., Скочко, М. О. Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: інклюзивно-соціальна 3D-карта (з досвіду Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини). *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Вип. 2 (7), С. 127–133. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(7\).2021.244109](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(7).2021.244109).
27. Мазаракі А. А. Туристичні дестинації (теорія, управління, брендинг) : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2013. 388 с.

28. Мельник Л.В., Батиченко С.П. Особливості розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіонах України. *Часопис картографії*. 2018. № 19. С. 41–47.
29. Михайліченко Г.І. Розвиток туристичного продукту лікувально-оздоровчого та медичного туризму України. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. С. 3–10.
30. Молодецький А.Е., Остра В.А. Лікувально-оздоровчий туризм в українських Карпатах і Причорномор'ї: сучасний стан і тенденції. *Вісник ОНУ. Серія: Географічні і геологічні науки*. 2020. Т. 25. № 1 (36). С. 126–140.
31. Мороз С. Р. Модернізація санаторно-курортного господарства як чинник розвитку соціального туризму. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна*. 2020. Вип. 27. С. 67–73.
32. Мороз С. Р. Диверсифікація як пріоритетний напрям розвитку регіонального санаторно-курортного комплексу. Молода спортивна наука України. 2022. URL: <http://surl.li/pjxkr>.
33. Мочульська О.М., Шульгай А.Г., Ошлянська О.А., Бондарчук В.І., Завіднюк Ю.В., Черноמידз І.Б., Добровольська Л.І., Сверстюк А.С. Сучасні тенденції, детермінанти та перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого spa- та wellness-туризму в світі. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2019. № 3 (81). С. 56–61.
34. Відпочинок для душі: на Дніпропетровщині для ветеранів війни провели сеанс реабілітації. URL: <https://suspilne.media/dnipro/866627-vidpocinok-dla-dusi-na-dnipropetrovsini-dla-veteraniv-vijni-proveli-seans-reabilitacii/>.
35. Офіційний сайт ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина». URL: <https://spa-kurort.com.ua>.
36. Панухник О.М. Інноваційний потенціал регіонального розвитку туризму та рекреації із залученням молодіжного ресурсу: передумови формування та векторність управління. *Галицький економічний вісник*. № 2 (49). 2015, С. 5-12.

37. Парфіненко А. Ю., Волкова І. І., Щербина В. І. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами Центральної Європи). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Казаріна. Серія: Міжнародні відносини, економіка, країнознавство*. 2018. № 7. С. 130–135.

38. Песоцька Ю.А. Соціальна реабілітація та соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. *Social Work and Education*, Vol. 9, No 1, 2022. С. 89-99. URL: <https://journals.uran.ua/swe/article/view/256718/253716>

39. Пітюлич М.І., Мороз С.Р. Модернізація санаторно-курортного господарства як чинник розвитку соціального туризму. 2020. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4661821>

40. Просторова організація туристично-рекреаційної сфери: монографія / за заг. ред. В. В. Паппа. Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2016. 268 с.

41. Реабілітація українських військових та ветеранів. URL: <https://www.pryncyp.com/wp-content/uploads/2024/12/reabilitacziya-web.pdf>

42. Рутинський М., Петранівський В. Лікувально-оздоровчий туризм: актуальні цілі та сучасні підходи до організації. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2012. № 29. Ч. 1. С. 179–189.

43. Семенов В. Ф. Фактори конкурентоспроможності курортно-рекреаційних підприємств на ринку послуг. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки : зб. наук. праць*. 2015. Вип. 1 (28). С. 102-105.

44. ТОВ «Санаторій «Курорт Орлівщина». Звітність підприємства. URL: <https://clarity-project.info/edr/32286611>.

45. Туризм під час війни. Як галузь виживає та готується до відновлення. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotyetsya-do-vidnovlennya>

46. Холявка В.З., Лешко Х.С., Мочульська О.М., Кухтій А.О. Сучасні аспекти, фактори впливу і перспективи розвитку медичного та лікувально-

оздоровчого туризму в Україні. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2019. № 1 (79). С. 25–33.

47. Шаповалова О.О., Сапа Ю.А. Сучасні тенденції розвитку «spa» і «wellness» туризму. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2013. № 1042. С. 154–158.

48. Шека О. Глобальні тренди та інноваційні підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму на курортах. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 3 (79). С. 85–91.

49. Устименко Л., Булгакова Н. Розвиток wellness-туризму та його вплив на трансформацію туристичної індустрії України. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм. Сталій розвиток та актуальні проблеми*. 2019. № 2 (1). С. 49–59.

50. Kiss Katalin (2013). Analysis Of Demand For Wellness And Medical Tourism In Hungary. Abstract: Applied Studies in Agribusiness and Commerce, Agrimba. Vol. 6 (5). Pp. 1–6.

51. Lunt N., Carrera P. Medical tourism: Assessing the evidence on treatment abroad. *Maturitas*. 2010;66:27–32. doi: 10.1016/j.maturitas.2010.01.017.

52. Pessot E., Spoladore D., Zangiacomi A., Sacco M. Natural Resources in Health Tourism: A Systematic Literature Review. *Sustainability*. 2021. 13:2661. doi: 10.3390/su13052661.

53. Xie L., Guan X., He Y., Huan T.-C. Wellness tourism: Customer-perceived value on customer engagement. *Tour. Rev.* 2021 doi: 10.1108/TR-06-2020-0281.

54. Zhong L., Deng B., Morrison A. M., Coca-Stefaniak A. J., Yang L. Medical, Health and Wellness Tourism Research – A Review of the Literature (1970–2020) and Research Agenda. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8536053/>